

L' Anticooperació

 Quaderns
de Pau
i Solidaritat

PERIODICITAT: Trimestral
Juliol 2009

Autor: David Llistar i Bosch.

Gràfics: Alfons Pérez.

Fotografia Portada: David Llistar (Washington 2006)

Fotografia quadern: David Llistar (Copyleft), EC

Edita: Direcció General de Cooperació,
Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració

<http://dgcooper.caib.es>

Coordinació: Mitjans de comunicació S.L.

Disseny i maquetació: Antonia N. Pérez i Dori Hernández

Direcció: Carretera de Valldemossa, Km. 7,4. Parc Bit, Edifici Lleret.

Codi Postal: 07121. Palma

Imprimeix: Jorvich S.L.

Dipòsit legal: PM-503/2005

ÍNDEX

L' Anticooperació	5
1. Anticooperació tecnoprodutiva	10
2. Anticooperació financera	15
3. Anticooperació comercial	20
4. Anticooperació ambiental i deute ecològic	29
5. Anticooperació militar	34
6. Anticooperació migratòria	40
7. Recomenacions estratègiques	43

Aquest QUADERN DE PAU I SOLIDARITAT és una síntesi del llibre Anticooperación. Interferencias globales Norte-Sur, publicat per l'Observatori del Deute a la Globalització i l'editorial Icaria el setembre de 2009. La síntesi ha estat a càrrec de Carmen Ortega, de l'Àrea de Sensibilització i Educació per al Desenvolupament de la Direcció General de Cooperació del Govern de les Illes Balears, en col·laboració amb l'autor.

DAVID LLISTAR I BOSCH és coordinador de l'Observatori del Deute en la Globalització. Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la Universitat Politècnica de Catalunya (<http://www.odg.cat>).

L' ANTICOOPERACIÓ

Aproximar-se als problemes del Sud global només des de la perspectiva de la cooperació oficial al desenvolupament i no considerar els altres tentacles de l'actuació exterior és un error de falta de visió global i una irresponsabilitat els efectes de la qual solen ser criminals. Tentacles com les pòlisses CESCE i els crèdits condicionats, la contribució a les institucions financeres multilaterals, la responsabilitat ambiental internacional, el control migratori, els paradisos financers o el secretisme bancari, la venda d'armes o els acords comercials... han de ser inclosos en l'anàlisi i en les actuacions per davant de qualsevol filantropia, procedeixi d'on procedeixi aquesta darrera.

En aquest text presentam la noció d'anticooperació Nord-Sud i apuntem alguns dels mecanismes principals. Les hipòtesis de partida són tres: que la majoria de contextos en els quals viuen els habitants del Sud global depenen, sobretot i de manera creixent, de decisions i actituds d'habitants del Nord global; que el que anomenam ajuda Nord-Sud (o cooperació al desenvolupament) és una contribució positiva molt menor que les contribucions negatives que rep el Sud global des del Nord global, i que la majoria d'aquestes contribucions negatives es produeixen com a conseqüència de la lògica d'empreses i estats que volen créixer i assegurar-se recursos i mercats.

Connectivitat Nord-Sud

Vós i jo estam realment molt ben connectats amb el Sud. Estam subtilment connectats amb un camperol sense

terra de Nicaragua a través de les nostres tasses de cafè. Amb un nigerià, hi estam quan escalfam la cafetera amb gas natural. Amb un equatoguineà quan engegam el cotxe. Amb un indígena indonesi en comprar a Ikea. O amb un emigrant magrebí en votar un partit que afavoreix la seva monarquia totalitària. La globalització no és cap broma. Habitants de diferents continents interconnectats, economies interconnectades, polítiques interiors d'uns estats condicionades per polítiques de tercers, guerres contra la població civil per interessos geoestratègics de lobbies llunyans... Una infinitat de relacions internacionals i transnacionals definides principalment per una dinàmica específica: la del capitalisme que s'expandeix mundialment. Una expansió que es produeix en forma de successió d'ones que impacten i transformen els pobles de la perifèria sovint violentament, i que han estat produïdes des d'un focus situat als països intensius en capital (Estats Units, Unió Europea, Japó). Cada vegada importa menys la distància. Atesa la complexa trama de fils que lliguen les diferents realitats a escala planetària, creure que l'ajuda al desenvolupament pot contrarestar la teranyina de fils de naturalesa diversa que coarten la llibertat dels habitants del Sud perd tot el sentit. Aleshores, no hauríem de canviar de paradigma? Transcendir estratègies ja obsoletes? Cooperar a través de no anticooperar pot resultar molt més eficaç. Ajudar a través de no destruir.

L'anticooperació

En aquest context de profunda globalització és convenient definir tot allò que interfereix negativament sobre els

pobles empobrits. Si la cooperació al desenvolupament es refereix a qualsevol actuació del Nord que comporti (almenys teòricament) un benefici per al Sud, és lògic definir l'anticooperació com tot el contrari, com qualsevol actuació que es fa des del Nord els efectes de la qual són directament o indirectament perniciosos per al Sud. Per exemple, el consum a gran escala de carburants l'origen dels quals procedeixi d'enormes plantacions de palma africana o canya de sucre de països tropicals; l'ocupació i la destrucció d'Iraq per part dels Estats Units, el Regne Unit i els seus aliats, o l'emissió de gasos d'efecte hivernacle.

Algunes organitzacions dedicades al desenvolupament han superat l'assistencialisme, fins i tot substituint part de la seva activitat com a canalitzadores de doblers i personal tècnic per actuacions de sensibilització, denúncia i pressió cap a algunes causes estructurals del "subdesenvolupament" del Sud (deute extern, comerç internacional desigual, militarització, destrucció del medi ambient...). Algunes agències de finançament han començat a entendre tímidament que aquestes actuacions són convenients. Tanmateix, no existeix en l'ideari dels primers ni dels segons un mapa integral de les causes de la pobresa originades pel Nord ni una avaluació comparada de la importància relativa de cada una d'aquestes causes, i molt menys dels mecanismes transnacionals que produeixen anticooperació.

Aquesta publicació avança alguns apunts d'un estudi molt més ampli sobre l'anticooperació entre Nord i Sud (que publicarà aviat l'Observatori del Deute en la Globalització) i l'objectiu del

qual ha estat fixar en un mapa aquestes "relacions fatals" en la seva justa mesura. Així doncs, en l'anàlisi integral de les diferents interferències negatives que exerceix el Nord sobre el Sud, l'estudi detecta fins a nou grans dimensions de l'anticooperació. És a dir, nou esferes a través de les quals es transmeten diferents forces que competeixen simultàniament i antagònicament contra una suposada ajuda internacional desinteressada (vegeu el diagrama). Es tracta de les anticooperacions tecnoprodutiva, financera, comercial, militar, diplomàtica, migratòria, ambiental, simbòlica i "solidària". Les definim a continuació:

● Anticooperació tecnoprodutiva.

Produïda per qualsevol mecanisme Nord-Sud que involucri la creació de tecnologies i xarxes productives globals orientades al consum i a la producció de la classe consumidora mundial, en lloc d'estar orientades a les necessitats de la majoria de la població mundial (xarxes d'infraestructures de transport, d'energia, d'aigua...).

● Anticooperació financera.

Qualsevol acció produïda per mecanismes de tipus financer transnacional amb origen en el Nord que interfereixi negativament en els sistemes financers dels països del Sud, o bé en altres àmbits de la vida del Sud global, siguin econòmics, polítics, ambientals o d'altres. Els principals són el deute extern com a aspirador de capital, el deute extern com a palanca geopolítica, la desviació de dipòsits de les elits del Sud a bancs del Nord i els fons d'inversió especulatiu d'origen central, que inverteixen en valors del Sud que sovint provoquen costoses crisis financeres.

● Anticooperació comercial.

Es produeix mitjançant els mecanismes controlats des dels centres de decisió del Nord que actuen en el comerç internacional i que tenen impactes nefasts en les poblacions del Sud, per exemple en la seva seguretat alimentària. Comerç internacional de tot allò que el capitalisme concep com a mercaderia (aliments, energia, manufactures, coneixement, serveis diversos...), inclosos recursos que poden ser també drets bàsics de les persones (aigua, educació, salut, electricitat...). El dúmping, les patents i el sistema d'organitzacions internacionals que obliguen a desprotegir les economies locals són exemples d'aquests mecanismes.

● Anticooperació diplomàtica.

Es produeix mitjançant diferents dispositius que implanten els estats (principalment els del Nord) en la seva actuació exterior al Sud, per influir, condicionar, interceptar i finançar operacions que puguin beneficiar-los en detriment

de les poblacions dels països en els quals actuen: el sistema d'ambaixades, consolats, oficines comercials i de cooperació, els sistemes d'espionatge, d'una banda, i per l'altra, la participació en diferents organismes internacionals.

● Anticooperació ambiental.

Provocada tant per actituds com per decisions polítiques o empresarials al Nord, que es transmeten al Sud en forma d'interferència ambiental negativa i que afecta la biodiversitat del Sud, com per exemple l'escalfament global. Diferents fenòmens ambientals Nord-Sud que justament han estat i són els generadors de l'anomenat deute ecològic (emissió de gasos d'efecte hivernacle, contaminació i passius ambientals, biopirateria, etc.)

● Anticooperació migratòria.

Es pot definir com el conjunt de tots els mecanismes aplicats des del Nord per filtrar selectivament les persones de països del Sud que siguin funcionals a les

lupament o simplement catalogades retòricament com cooperació internacional, determinades per actors del Nord (agències estatals, ONG, fundacions empresarials, QUANGO...), els resultats del qual siguin infausts per a les poblacions del Sud. Això succeeix per exemple en l'ajuda condicionada a polítiques d'ajust estructural o en l'adreçada a objectius comercials, geopolítics o d'imatge del donant.

societats del Nord, alhora que es bloqueja l'entrada a la resta, independentment que tenguin necessitats importants. Així mateix hi hem d'incloure altres fenòmens massius que tenen a veure amb el moviment de persones del Nord global per motius que no són la supervivència sinó el lleure i que comencen a tenir un impacte en tot cas discutible sobre el Sud global: el turisme internacional.

● Anticooperació simbòlica.

Podem definir-la com el resultat de la manipulació des del Nord de tot tipus de símbols quan, en ser transmesos al Sud, n'afecten negativament la població. Símbols encapsulats en suports que van des de pel·lícules i telenovels, fins a sistemes educatius, carreres universitàries, doctrines o informes suposadament científics, doctrines de fe o sermons religiosos, notícies manipulades o en la publicitat.

● Anticooperació "solidària".

Es defineix com el conjunt de les actuacions d'ajuda internacional al desenvolupament

● Anticooperació militar.

És el conjunt d'interferències Nord-Sud que impliquen l'ús de la violència, o la possibilitat de desencadenar-la o accentuar-la. Inclou també el subministrament de mitjans de tot tipus per a l'exercici de la violència al Sud, encara que aparentment el conflicte no involucri actors del Nord.

Unes i altres formes d'anticooperació estan interrelacionades, fins i tot coordinades sota una mateixa lògica de fons. S'originen principalment en la necessitat del Nord de controlar nous i més recursos materials, hídrics o energètics, en el Sud, assegurar els que ja es troben sota el seu control i, finalment, accedir i controlar els mercats emergents com a plataforma per a expandir-se.

Per exemple, la generació de deute extern té la seva relació en instruments prevists pels governs del Nord per afavorir la internacionalització de les seves empreses transnacionals davant la competència capitalista internacional. Per aquest costat, deute extern, inversió estrangera i comerç internacional estan, per tant, orgànicament interrelacionats.

Un altre exemple és el de la mateixa AOD (ajuda oficial al desenvolupament), moltes vegades condicionada a interessos de mercat o geoestràtics com els que es posen en joc per complaure països que han d'assegurar el subministrament de certes matèries primeres estratègiques, com el gas, el petroli o alguns minerals que són clau per a la vida dels rics. ¿Per què sinó hi ha tanta coincidència entre els interessos geoestràtics dels països del Nord i els fluxos d'ajuda internacional?

La teoria de la vaca

Una paràbola resumeix la suma de les nostres relacions amb les poblacions del Sud: el granger industrial que ofereix pinso a la vaca no està precisament cooperant amb la vaca, malgrat el pinso que li dona, sinó que l'explota per vendre'n la llet i la carn amb finalitats econòmiques generalment egoïstes. És una relació de dominació i d'explotació encara que a la vaca li agradi el pinso.

La visió que tenim, sovint innocentment, es concentra a recollir i desplaçar alguns recursos (diners, tecnologia, aliments...) des d'un enfocament de solidaritat, però no veu o no vol veure altres mecanismes que fan que la vaca no pugui canviar la seva condició. Cooperar no només ha de significar crear aquest flux de solidaritat, sinó oposar-nos enèrgicament a fluxos molt més potents que paral·lelament estan desplegats sobre les dessagnades

economies del Sud i que perpetuen la situació immoral dels nostres germans africans, llatinoamericans o asiàtics. És a dir, investigar les causes, divulgar-les i pressionar els actors que anticooperen entre nosaltres.

En aquest QUADERN ens centrarem en sis conjunts d'aquestes causes i mecanismes: anticooperació tecnoproductiva, financera, comercial, ambiental, militar i migratòria.

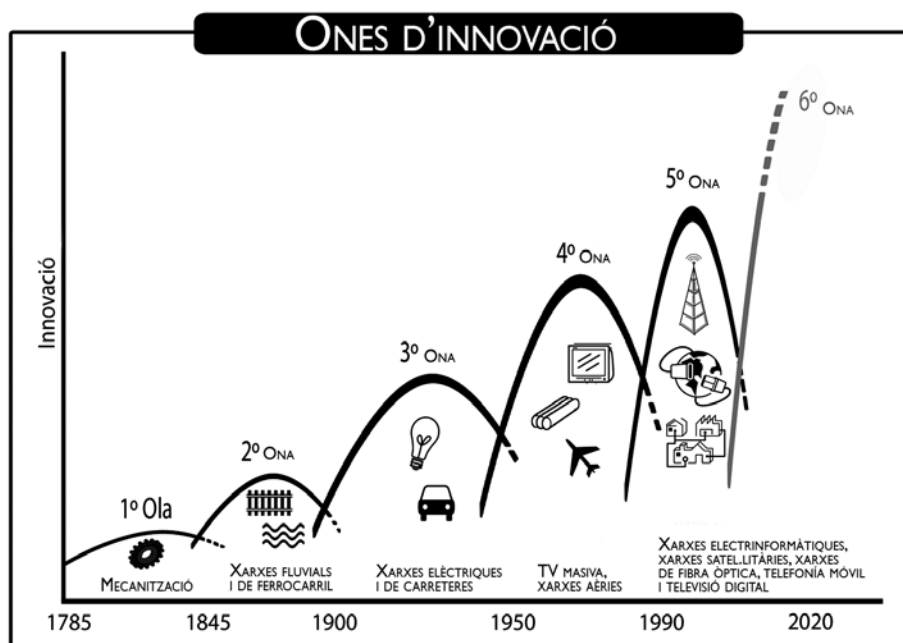
1. ANTICOOPERACIÓ TECNOPRODUCTIVA

Aquesta és la més abstracta de totes les formes d'anticooperació i, alhora, la més física. L'ANTICOOPERACIÓ TECNOPRODUCTIVA es defineix com la que produeix qualsevol mecanisme Nord-Sud que involucri la creació de tecnologies i xarxes productives globals orientades a la producció de la classe capitalista mundial i al consum de la classe consumidora mundial (ambdues recollides en el concepte del Nord global), en lloc d'estar orientades a les necessitats de la majoria de la població mundial (i en particular al Sud global).

Històricament, la creació de xarxes productives globals ha tingut lloc alhora que s'innovava tecnològicament i s'implantaven sistemes de control de la tecnologia produïda. És dir, en general la

nova tecnologia ha permès noves xarxes, i la pressió per generar noves xarxes de capital ha obligat a més desenvolupament tecnològic (incloses les formes de controlar aquesta nova tecnologia). De fet, la tecnologia es desenvolupa principalment orientada cap a la producció, mentre que les xarxes productives es conformen segons la capacitat tecnològica disponible en cada moment històric. Una relació entre la tecnologia i la producció que no només es compleix per a les xarxes globals. Altres innovacions tecnològiques, com són els fàrmacs produïts per companyies farmacèutiques, obeeixen també a les necessitats del mercat sense haver de respondre a la lògica de xarxes.

La figura següent mostra la relació entre els diferents períodes d'innovació tecnològica i la proliferació de xarxes productives durant els darrers 250 anys.

Elaboració ODG a partir de Natural Edge

¿Quina classe d'interferències negatives tenen lloc en l'àmbit tecnoproductiu Nord-Sud?

Es tracta d'una anticooperació que es produeix per mitjà del contacte dels afectats amb dos factors exògens diferents. D'una banda, amb les xarxes físiques tecnoproductives i, per l'altra, amb les tecnologies (i les polítiques tecnològiques). A continuació esmentarem alguns exemples que creim que il·lustren bé aquest tipus d'interferències. Els milers d'habitants desplaçats per la decisió del Govern xinès de construir la presa de les Tres Gorges, la més gran del món, o els prop de 60 milions de persones que han estat també desplaçades de les seves terres, expulsades per la construcció de megapreses a l'Índia (Arundhati 2001). O la difusió de llavors modificades genèticament mitjançant l'ajuda alimentària dels Estats Units a l'Àfrica amb el finalitat d'obrir el mercat abans inexistent a empreses de capital també dels Estats Units, com Monsanto. Ambdós factors, tecnologia i xarxes, procedeixen dels principals pols del capitalisme i obeeixen a la mateixa lògica; a més, com hem dit, determinades xarxes només són possibles amb determinades tecnologies i viceversa, per la qual cosa sovint resulten impossibles de desacoblar i per això les tractam de manera integrada.

L'extensió del sistema capitalista requereix una expansió global, que es concreta en una COMPLEXA XARXA

FÍSICA que s'expandeix per tot el planeta. Es tracta d'una xarxa de xarxes, cada vegada més espessa, teixida per canals de diferent índole pels quals circulen tot tipus de fluxos d'unitats funcionals al capital (energia, matèries primeres o industrials, informació i coneixement, aigua, persones...), que va conquerint el Sud, pam a pam i que altera, amb contundència, les realitats locals que abans quedaven al marge. La tecnologia de la informació és crucial per gestionar aquesta xarxa mundial (Castells 2005, pàg. 174). A tall d'exemple pot veure's l'evolució de la xarxa mundial de carreteres, d'oleoductes i gasoductes, o l'atles global de servidors d'Internet i de fibra òptica i de satèl·lits que la suporten.

A més dels mapes cartogràfics de xarxes, hi ha un altre indicador que permet visualitzar l'expansió tecnoproductiva del capital: és el constant augment dels fluxos comercials. Les dades poden recollir-se als diferents serveis de duanes nacionals.

No deim que l'arribada de xarxes no obri als afectats una gran varietat d'oportunitats (accés al món exterior, informació, etc.). Tanmateix, amaga una

varietat igual de perills per als quals els "convidats" a integrar-s'hi no solen estar preparats. Posem un exemple senzill: una COMUNITAT INDÍGENA WAYÚU, a la península colombiana de La Guajira, va rebre la visita d'un consorci miner estranger, atès que el subsòl de les terres on tradicionalment havien habitat estava replet de carbó. Una altra comunitat veïna wayúu va rebre la visita d'EPM, una empresa de capital colombiana que els va proposar la instal·lació d'un megaparc eòlic a les seves terres ventoses de la costa del Carib. Pel que sembla ambdues empreses van arribar amb promeses com ara feina assalariada o energia elèctrica (per a dues comunitats que vivien sense salari ni sense energia elèctrica). Anys més tard, uns van anar venent les seves terres -el seu mitjà d'aliment- per preus molt reduïts i van haver d'emigrar cap a la ciutat per instal·lar-se, la majoria, en la misèria urbana. Molts pocs, especialment els líders, van aconseguir feina a l'explotació minera d'El Cerejón. Finalment, els que van permetre la instal·lació de molins de vent majoritàriament no van obtenir energia elèctrica, i a més van haver de comprar aigua potable a la companyia perquè el ferrocarril que transportava el carbó cap al port per ser embarcat va contaminar amb carbonissa el seu tradicional sistema de recollida d'aigua natural en mig del desert.

¿Es pot dir que potser la construcció d'aquelles prometedores infraestructures tecnoprodutives va millorar la situació d'aquelles comunitats wayúu? Molt possiblement no (Censat, Observatori del Deute en la Globalització et. al. 2005).

Atès que l'expansió de la complexa xarxa d'infraestructures que conformen el teixit tecnoprodutiu a escala global és dissenyada a partir dels interessos del Nord global, la planificació manca de qualsevol procés de consulta real per part de les poblacions locals més afectades. A més, com que freqüentment s'associa a l'"interès nacional", aquesta expansió es caracteritza per la imposició. En el tauler gegantí d'escacs que constitueix el planeta, aquestes poblacions només són considerades peons, desplaçables segons els interessos del capital.

Com hem assenyalat, el contacte tecnoprodutiu no només es produeix mitjançant la imposició de noves xarxes físiques, sinó també per la **INTRODUCCIÓ DE TECNOLOGIES EXÒGENES**

que massa sovint amaguen greus dependències per als pobres. Podria parlar-se fins i tot de "tecnologies invasives", atesa la facilitat per difondre's i entrar en qualsevol organització social, i la dificultat de treure-les-en. Vists l'origen i la lògica, no solen estar dissenyades per a les circumstàncies

del Sud. Tanmateix s'exporten des del Nord cap al Sud utilitzant moltes vegades les xarxes físiques a les quals ens hem referit. Múltiples exemples il·lustren el que s'ha dit: des dels sistemes operatius informàtics que es reversionen generant incompatibilitats amb qui no pugui seguir el ritme d'actualitzacions, fins a tractors els recanvis caríssims dels quals els inutilitzen aviat. També és el cas dels fàrmacs antiretrovirals, anticancerígens, etc. Els tractaments basats en la ingestió repetida i cronometrada de píndoles no són compatibles amb l'estil de vida de les poblacions rurals del Sud.

Malgrat que no estan dissenyades per a les necessitats dels pobres, les grans farmacèutiques i els seus governs nacionals al seu torn tracten de boicotejar sistemes sanitaris com l'indi o el brasiler perquè deixin de produir genèrics (la destinació del qual són els malalts dels països empobrits) i no perdre cap quota de mercat. Els governs del Nord donen suport a les farmacèutiques pressionant els governs del Sud i contribuint a la constitució d'un règim global favorable als interessos de les farmacèutiques. De manera que els malalts del Sud acaben sense tenir accés a medicació disponible o comprant-la a les companyies transnacionals a un preu elevat. ¿Quantes persones deuen haver mort perquè no han pogut pagar la medicació? Per això, hem d'afegir a l'anticooperació tecnoprodutiva les polítiques públiques tecnològiques que emanen dels estats, a més de les estratègies monopolístiques de les empreses.

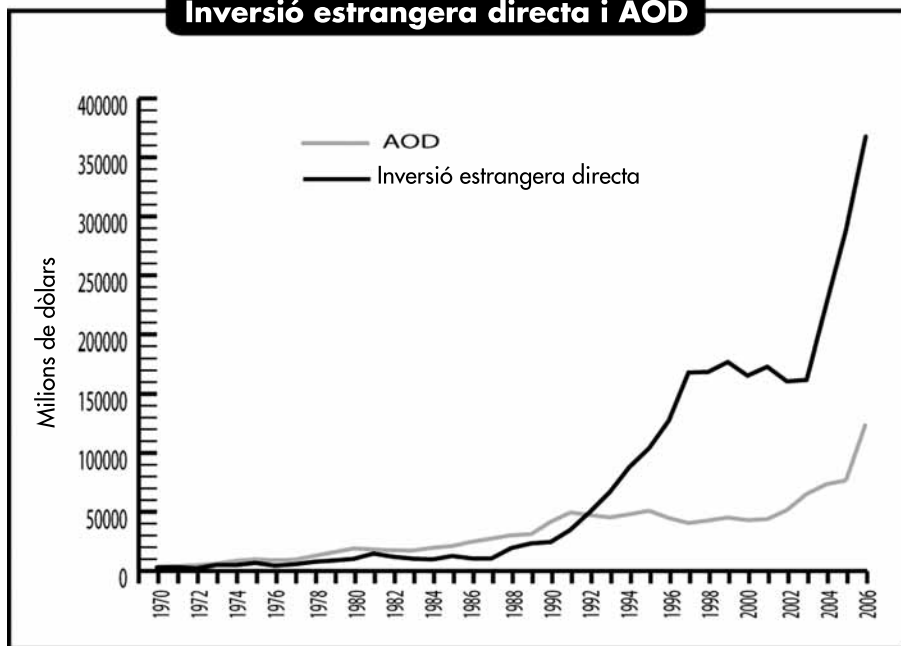
La inversió estrangera directa (IED) a pressió

El pensament neoliberal no deixa de repetir que la inversió estrangera constitueix una de les millors receptes que el Sud necessita per guarir la pobresa (a més, és fàcil de justificar políticament ja que l'arribada de més doblers no sembla perjudicar mai ningú). En paraules del món dels negocis, el fet de "capitalitzar-se" podria suposar una bona manera de progressar, com va fer Europa amb el Pla Marshall després de la II Guerra Mundial. Això no obstant, l'aplicació d'aquests diners comporta, als nostres ulls, una forta i àmplia discussió que no podem afrontar aquí més que des del punt de vista ambiental (en el capítol sobre anticooperació ambiental) i de forma molt genèrica en aquest capítol.

Les xifres que ofereix el Banc Mundial sobre els fluxos d'inversió estrangera directa Nord-Sud superen amb escreix els fluxos d'ajuda oficial al desenvolupament, que es mou en la mateixa direcció des dels anys noranta i pot indicar que es tracta d'un fenomen beneficiós superior a la mateixa ajuda

Inversió estrangera directa i AOD

Elaboració de l'ODG a partir de Global Development Finance 2008. Banco Mundial

oficial al desenvolupament. De manera que es podria argumentar que al Sud li convé prioritzar polítiques d'atracció d'inversió estrangera.

Tanmateix, aquesta comparativa no mostra la repatriació dels beneficis empresarials en direcció contrària (en forma de beneficis, dividends, cànon, evasió fiscal, preus de transferència, etc.), ni la transferència en la propietat d'uns a altres, ni molt menys el balanç en termes d'impacte al teixit productiu local, i encara menys la violència i els conflictes socials, culturals i ambientals que hagin pogut ocasionar en la destinació, i mesurar tot això no sol admetre una valoració monetària. Les grans companyies pesqueres industrials, són potser beneficioses per als pescadors artesans locals? Les petroleres o mine-

res, ho són per al bon govern dels països exportadors? Les empreses fusteres o les productores d'agrocombustibles, ho són per a la conservació de la natura?

Exemples d'inversions que són, a tots els efectes, interferències destructives per a qui les acullen, i en trobam a tot arreu. Pobladors expulsats de les seves terres, treballadors enverinats per processos industrials que descuiden les mínimes mesures de seguretat, corrupció d'autoritats locals, subcontractació de mercenaris, evasió fiscal... i un llarg etcètera (Llistar 2006b). Diversos autors, incloses les Nacions Unides, fan referència a múltiples i sistemàtiques violacions dels drets humans per part de determinades inversions de companyies internacionals (Teitelbaum 2007), fins a l'extrem

que moltes empreses transnacionals han estat i estan sent jutjades en tribunals d'opinió davant la gravetat de les violacions sobre els drets humans, i davant de la paràlisi, la cooptació i la complicitat dels poders públics per plantar-los cara. Davant d'aquest escenari global d'impunitat institucional, els tribunals simbòlics es converteixen en fòrums de coordinació de resistències, alhora que en un autèntic aparador de casos concrets d'anticooperació tecnoproductiva.

2. ANTICOOPERACIÓ FINANCERA

D'acord amb la versió "oficial", les administracions dels països empobrits tenen grans dificultats per recaptar impostos i, per tant, per poder acomplir les seves

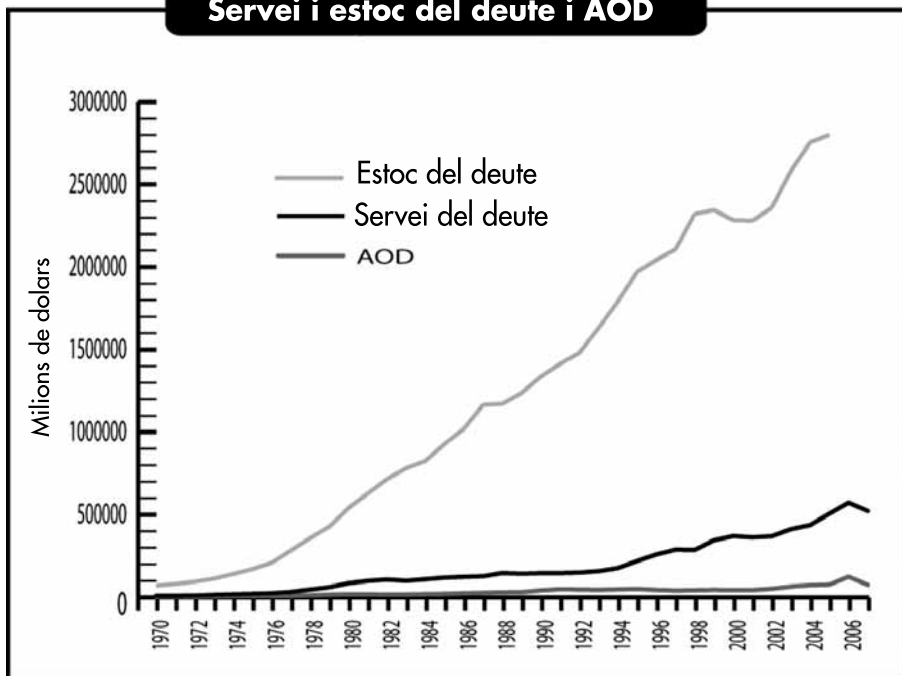
funcions ja que no disposen de fons per al seu pressupost. Com es pot governar així? De la mateixa manera, al sector privat dels països del Sud li costa accedir també a crèdits per emprendre nous negocis, atesos la poca rendibilitat i l'alt risc potencial. Com es pot competir així? Aleshores, en aquests països, a manca de bancs locals que puguin prestar i d'una capacitat estatal recaptadora significativa, la solució als problemes de finançament tant del sector públic com del privat és acudir a l'exterior. És a dir, demanar crèdit internacional a la banca privada transnacional, a les administracions de països rics o a bancs multilaterals de desenvolupament. I si es pot, atreure inversions estrangeres.

Cal dir que és un raonament que amaga amb dissimulació la possibilitat de trobar finançament a l'interior dels països per mitjà de: 1) una reforma fiscal que faci pagar impostos a les classes capitalistes del Sud; 2) obligar també aquestes classes a tornar l'enorme contingent de capital evadit i col·locat en bancs del Nord; 3) polítiques estatals que prioritzin les despeses públiques relacionades amb les necessitats bàsiques de la població, amb el pagament del servei del deute... fins i tot que plantegin una negativa al pagament unilateralment; 4) la creació de fons regionals de finançament que escapin a les dures obligacions del Nord.

Ara bé, des de l'òptica del Nord, tant el deute com la col·locació de fons especulatiu es converteixen en una manera eficaç d'internacionalitzar les seves empreses i de fer negocis molt rendibles (i sovint strictus sensus poc productius). La recepció de dipòsits bancaris és alhora una magnífica oportunitat d'obtenir nous fons per tornar a prestar-los amb

Servei i estoc del deute i AOD

Elaboració de l'ODG a partir de Global Development Finance 2008. Banco Mundial

taxes altes, i també una manera de tenir controlats determinats líders polítics del Sud.

En aquest apartat descriurem quatre mecanismes d'ANTICOOPERACIÓ FINANCERA: el deute extern com a aspiradora de capital, el deute extern com a palanca geopolítica, la fuga de capitals i dipòsits en bancs estrangers i, finalment, els fons d'inversió especulatius i la crisi financera.

El deute extern com a aspiradora de capital

El deute és, com veurem, una de les xacres més pesades i il·legítimes que han de suportar les poblacions del Sud, especialment les de l'Àfrica subsahariana. Per

copsar la importància relativa dels fluxos de capital que representa el pagament, cal que considerem els dos indicadors clau: el servei del deute i la suma (estoc) d'aquesta. El servei és el que cada país paga en concepte de devolució dels préstecs (amortització) més els interessos acordats en el contracte.

El servei del deute ve a ser, des d'un punt de vista individual, el pagament mensual que una persona fa a un banc per una hipoteca, mentre que la suma és el valor del que encara deu el país deutor al creditor en un moment donat.

Així, si comparem el valor del que entra en un país del Sud en concepte d'ajuda al desenvolupament (flux Nord-Sud) amb el que aquest expatria partint del pagament del servei del deute (flux Sud-

Nord)), trobam proporcions impressionants. L'any 2000, per exemple, en concepte de pagaments de deute, el Sud enviava 8,6 vegades més que tot el que rebia en ajuda. Es tracta d'una dada relativament desconeguda per l'opinió pública internacional. El gràfic de la pàgina 16 il·lustren l'evolució en els darrers 35 anys (els anys de globalització) del deute del Sud en comparació amb l'ajuda que prové dels països del Nord.

El deute extern com a palanca geoeconòmica i geopolítica

El pagament del servei del deute té dues cares. Per al Sud és una despesa que pot arribar a significar el sacrifici de la meitat del pressupost estatal; és a dir, entorn del 50 % dels doblers públics es pot volatilitzar cap a l'exterior, i deixar de ser invertit, per exemple, en escoles, clíniques o habitatge. Això passa en països en els quals aquest tipus d'inversions és una necessitat urgent. Des d'aquesta perspectiva, el pagament del deute representa una "hemorràgia" que deixa l'economia agonitzant a cada moment (per exemple, el 2006 l'Equador, un país del Sud de renda mitjana, destinava el 33 % del seu pressupost nacional a pagar el servei del deute). És una interferència en tot cas fatal si no té cap contrapartida. Per al Nord, en canvi, la importància del benefici econòmic que pot representar el pagament del servei del deute del Sud és relativa.

És més, no té comparació amb altres fonts de recursos. No és, per tant, una interferència excessivament rellevant. Així, per exemple, a l'Estat espanyol, la totalitat del deute que hi tenen els paï-

sos del Sud no significa més del 0,8 % del seu producte interior brut (PIB).

Evasió de capitals i dipòsits en bancs estrangers

Diversos estudis assenyalen que els països de la Perifèria són paradoxalment subministradors nets de capital i no perceptors com semblaria. En altres paraules, que el Tercer Món presta al Primer Món. En aquest sentit, en el Nord els dipòsits de les persones més riques del Tercer Món arriben a superar en valor tot el deute extern. És més, en molts països empobrits es pot demostrar que els doblers que entren com a préstec al govern tornen a sortir automàticament a l'exterior de manera fraudulenta, sense cap interferència ni per part del govern receptor ni per part del concessionari. La raó d'això és que les elits d'aquests països escullen els bancs del Nord per col·locar -i sovint ocultar- el seu capital privat. Podríem pensar que els fons de residents del Sud que es traslladen a bancs del Nord ho fan escapant del risc financer, o bé cercant més rendibilitat. Tanmateix, una gran varietat d'estudis macroeconòmics indiquen que sobretot ho fan per sostreure'ls i amagar-los del control social del país. Aquests dipòsits estan composts per dos elements: doblers provinents de la desviació il·lícita de fons públics i rendes comercials (o industrials), amb freqüència a nom d'empreses pantalla del Sud.

L'Àfrica subsahariana és la regió amb més fuga de capitals del món (Collier, Hoeffler i Pattillo 2001). S'estima que durant el període 1970-1996 per cada dòlar que entrava a compte del deute extern, 0,8 dòlars es desviaven cap a comptes secrets en bancs del Nord en

un termini mitjà d'un any (Ndikumana i Boyce 2002). En termes absoluts es van evadir durant aquells 26 anys 2,85 bilions de dòlars, incloent-hi interessos derivats, mentre que l'estoc del deute extern combinat de tota la regió ascendia a 1.78 bilions aquell mateix any (Ndikumana i Boyce 2002).

Està demostrat, a més, que hi ha una correlació entre l'evasió de capital i el deute extern d'un país. Una cosa que s'accentua amb la intensa liberalització financera duita a terme durant la dècada dels noranta en gairebé tots els països perifèrics. És a dir, com més evasió de capital es produeix més deute, i com més deute, més evasió de capital. Per què? Hi ha diferents teories sobre això. Algunes apunten al fet que les evasions produeixen dèficit de capitalització de les economies i que el dèficit provoca crisi financera, que habitualment acaba en la sol·licitud de nous préstecs, incrementant la suma del deute. Al seu torn, l'endeutament facilita la disponibilitat de líquid en mans de governants que, quan són corruptes i aconsegueixen eludir els controls interns i externs, el desvien a un refugi segur: el Nord. Les destinacions preferides són els països i les entitats on el secret bancari és més ferm (Suïssa, Luxemburg...). Les elits del Sud no només obren comptes bancaris, sinó que també solen fer inversions immobiliàries o obrir comptes numerats en paradisos fiscals (illes Caiman, Panamà, Andorra...).

Efectivament, tant els alts dirigents

corruptes com les elits depredadores que extreuen i evadeixen ingents quanties de doblers a compte dels seus ciutadans, han de situar-se en el punt de mira del problema. Però un tango es balla entre dos. Per això comparteixen aquesta responsabilitat tan insultant amb les entitats bancàries del Nord que mantenen amb molta hipocresia un secret bancari sagrat, que els governants dels països industrialitzats fins i tot permeten interessadament. Qui hi perd? L'empobrida i impotent població del Sud.

Es plantegen llavors dues qüestions. La primera és que si el context financer al Sud és tan ple de riscos per als capitalistes locals, ¿com és que els capitals del Nord continuen atorgant crèdits al Sud? La resposta que donen alguns autors es basa en dos fets: que els tipus d'interès en regions qualificades "de risc" (Àfrica, per exemple) són molt més alts que els dels mercats centrals, i que, en un mercat financer liberalitzat, l'inversor financer forà està protegit per garanties sobiranes de l'estat receptor, mentre que el local, no. Els riscos són completament i paradoxalment asimètrics.

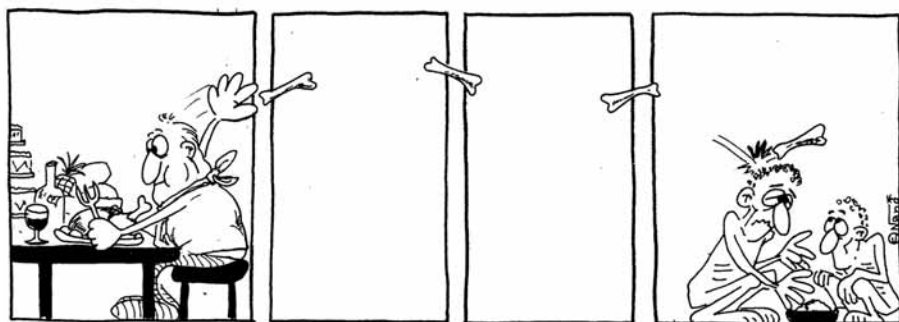
També ens podem demanar el següent: ¿com és que els creditors del Nord continuen atorgant préstecs amb tanta irresponsabilitat? Tal com s'ha esmentat abans, per als capitalistes del Centre, el deute constitueix alhora una palanca geopolítica i geoeconòmica i també una aspiradora de capital. O com diu Toussaint (2004), "les transferències de la Perifèria al Centre, són -assimilables a- les del treball del capital", aquesta vegada a escala global, de tal manera que el crèdit internacional accelera la reproducció del capital del Nord.

Especulació, fons d'inversió i crisis financeres

Les principals crisis financeres del darrer decenni han estat la de l'anomenat tequilazo a Mèxic (1994-1995), la del sud-est asiàtic (1997-1998), la de Rússia (1998), la turca (2000-2001), la de l'Argentina (2001-2002) i, òbviament, la derivada de la crisi global de crèdit amb origen en la bombolla de les hipoteques escombraria dels Estats Units el 2008. Així i tot, n'hi ha hagut d'altres menys conegudes, com la de l'Equador (2000) o les transmeses a països veïns per processos simpatícs com les patides per l'Uruguai o el Paraguai a instàncies de la crisi argentina. Els efectes d'aquestes cri-

sis, tant econòmics com socials, són nefasts per a les poblacions: des de l'evasió en estampida de capital del país, vehiculada per les elits i els bancs estrangers, a la pèrdua dels estalvis de tota la vida dels seus ciutadans, fins a aspectes col·laterals com l'augment de la violència domèstica generada per la frustració davant els acomiadaments massius (Ramos 2003). Les crisis financeres han tingut com a protagonistes països econòmicament emergents més que no països profundament empobrits. Això es deu al fet que aquests darrers -com els de l'Àfrica negra- amb prou feines reben inversió estrangera. Els seus mercats financers són massa petits i no solen ser un negoci manejable per als fons privats d'inversió ni per als préstecs comercials de la banca privada. Això no obstant, tant uns països com els altres estan subjectes a fortes pertorbacions externes, com els canvis en els tipus d'interès que sobre les seves divises estableixen Washington, Brussel·les o, fins i tot, Pequín, o en la relació real d'intercanvi.

Davant l'anomenada por de la flotació lliure i per evitar el perill d'aquestes pertorbacions, alguns països com l'Argentina o el Salvador ajustaren les seves divises al dòlar. En alguns casos

fins i tot la van substituir directament per aquest, com és el cas de l'Equador. La combinació entre l'ajust de la moneda local al dòlar i la ràpida liberalització financera durant la segona meitat dels noranta va provocar l'entrada de capital de forma massiva, sovint sota la forma de nous préstecs (deute extern) o d'inversions volàtils (inversió de cartera). Els casos argentí i del sud-est asiàtic ho confirmen, sobretot els dos anys anteriors a l'explosió de la crisi (Bustelo 2004).

Quan va pujar la cotització del dòlar, la moneda local va haver de pujar igualment. El crèdit intern llavors es va convertir/va transformar en una mena de bombolla financera, i s'atorgaren préstecs a projectes no sempre viables i amb una economia que en realitat no estava en condicions de donar-los suport. L'endeutament general, tant intern com extern, l'elevada vulnerabilitat d'una economia dominada pel capital financer i el comportament especulatiu, rapaç i procliu al pànic dels fons d'inversió estrangers, van augmentar gradualment el risc de crisi. Fins que, una després de l'altra en diferents punts del planeta, les bombolles van explotar.

Molts autors com Stiglitz (2003) afirmen que aquestes crisis en les economies del Sud són conseqüència directa de l'intens procés de liberalització financera soferta durant la dècada dels noranta. La liberalització, en aquest cas, significava no només la desregulació financera i l'obertura corresponent al capital estranger - solució a tots els mals de l'economia, com plantejaven llavors el Fons Monetari Internacional, el Banc

Mundial i la premsa econòmica internacional-, sinó també l'eliminació de qualsevol impediment a la sortida de capital (per exemple, la sortida de beneficis de les filials a la matriu). La supressió forçada de mecanismes que havien de protegir dels atacs especulatiu i de la fuga del cada vegada més important capital oreneta va deixar en calçotets el destí d'economies emergents. Internament, el resultat va ser el d'un tsunami: els grans en general es van mantenir, els petits i mitjans foren arrasats.

3. ANTICOOPERACIÓ COMERCIAL

En un món convertit en un mercat (mundial) on tot es compra i es ven, qui té més diners és "lliure", lliure de ser l'amo. Però qui no en té es converteix en esclau. El liberalisme econòmic és aigua beneïda per a qui té més diners, una presó per a qui no en té.

Per a l'Organització Mundial del Comerç (2007), entitat que regeix a escala mundial les normes del comerç entre països i que té per objectiu la liberalització del comerç, assegura que aquesta darrera és indispensable per al desenvolupament econòmic i el benestar. De fet, la liberalització constitueix un dels pilars de l'actual procés de globalització. Tanmateix, ¿com s'explica que, mentre hauríem de constatar dia a dia els seus creixents beneficis, ens trobem el 2008 amb prop de 1.000 milions de persones

que pateixen fam? Tal com es desenvoluparà en aquest capítol, hi ha mecanismes d'anticooperació que tenen precisament lloc en l'esfera comercial i que són un dels més devastadors del nostre temps.

En comunitats remotes, la primera connexió amb el món globalitzat se sol produir a través del comerç. Es tracta de petites quantitats de productes que es venen a través d'un o diversos mitjancers que els fan arribar a consumidors de països llunyans. En molts altres grups humans ja connectats al mercat internacional, la globalització del comerç no sembla que n'hagi millorat les condicions de vida, fins i tot ha introduït complicacions afegides molt complexes.

Aquestes connexions del petit productor amb el món globalitzat són relativament fàcils de rastrejar seguint els doblers, al llarg de l'anomenada commodity chain (cadena que segueix una mercaderia des que es produeix fins que es consumeix i s'abandonen els seus residus, "des del bressol a la tomba"). Els presumptes beneficis de la globalització són distribuïts de manera paradoxalment dispar entre els productors, els diferents mitjancers i els consumidors.

Proporcionalment, en la majoria dels casos, els petits productors o assalariats de les grans productores reben cada vegada menys retribució. En els països als quals pertanyen, els seus mercats fins i tot es veuran envaïts per productes subvencionats per països poderosos que faran fer fallida a les seves petites explotacions agrícoles o industrials. És el

cas de la llet en pols procedent dels excedents europeus de llet que, una vegada exportada a determinats països de l'Àfrica subsahariana, va enviar els pastors propietaris de vaques a la ruïna.

Alguns PROBLEMES D'ORIGEN COMERCIAL són crucials per a la vida de les comunitats: la incapacitat de produir els aliments bàsics (sobirania alimentària), la impossibilitat de generar energia, de gestionar i controlar les fonts a partir de les quals s'obté energia disponible (sobirania energètica), o l'accés a medicaments, s'inscriuen tots en l'àmbit comercial. La història de les poblacions empobrides del Sud global mostra com s'ha produït un deteriorament en els termes d'intercanvi Nord-Sud (el Sud cada vegada ven més barat i el Nord més car) tal com assenyalava la teoria de la dependència. Els sectors productius de les societats empobrides són reestructurats cap a l'exportació en lloc de satisfer necessitats locals. Converteix les poblacions del Sud en extremadament vulnerables a factors externs perquè deixen de dependre de si mateixes per menjar, escalfar-se, etc., especialment quan la vulnerabilitat és explotada per diferents mercaders a fi d'obtenir rendiments màxims.

El que algunes organitzacions socials denominen MALES PRÀCTIQUES EN EL COMERÇ INTERNACIONAL es converteix en interferències tan demolidores per a certes comunitats del Sud com un tsunami per a una llogarret costaner. És el cas de la combina-

ció del dúmping del sector agrícola dels Estats Units, l' europeu i el japonès, amb la seva forta pressió geopolítica perquè els països perifèrics eliminin les seves proteccions aranzelàries. Paral·lelament, les grans comercialitzadores privades de gra, les corporacions de gran distribució i les biotecnològiques van guanyant la mida necessària per exercir monopolis cada vegada més abusius sobre els petits productors del Sud. Mentrestant, variacions de tipus financer relacionades amb el tipus de canvi amb la divisa internacional amb la qual es compren/venen els productes d'exportació/importació, variacions en el preu d'entrades com el petroli, o la mateixa especulació sobre el futur del producte que s'ha d'exportar, col·loquen les economies del Sud en una posició de vulnerabilitat exterior sense pal·liatius. ¿Què poden fer els camperols cafeters nicaragüencs si el preu del seu cafè cotitza a la borsa de Chicago, el compra Nestlé i l'Estat de Nicaragua -desestabilitzat per les variacions del dòlar, les pujades del petroli, la corrupció i el seu propi deute extern- no és capaç d'oferir-los cap tipus de garantia?

Així doncs, és possible definir l'ANTICOOPERACIÓ COMERCIAL com el conjunt d'interferències negatives en direcció Nord-Sud que es transmeten mitjançant el comerç internacional. Això inclou també tot el ventall de polítiques i instruments promoguts sota interessos

comercials com la formalització de tractats de lliure comerç, l'activitat de les agències de crèdit a l'exportació, les condicionalitats amb objectius comercials, el dúmping i d'altres. El resultat final consisteix en la violació sistemàtica dels drets de les persones i dels pobles.

En el comerç internacional es distingeixen cinc grans àmbits o sectors. Són els que corresponen als tres sectors productius -i) productes agrícoles i ramaders; ii) productes no agrícoles (industrials principalment, però també el comerç de pesca, de fustes d'exportació, de minerals, etc.), i iii) sector dels serveis-, i els dos àmbits més que hi afegeix l'OMC: iv) inversions i v) drets de propietat intel·lectual. En cada un d'aquests àmbits és possible observar un sens fi de mecanismes i especificitats de l'anticoooperació Nord-Sud, de les quals només podem esmentar alguns aspectes. D'acord amb aquesta perspectiva, són considerats mercaderies elements que en realitat són drets humans (l'alimentació, l'aigua, la salut, l'educació, etc.). Cal destacar que la seva mercantilització posa en entredit en si el respecte d'aquests drets humans.

Comerç d'aliments, agrocombustibles. Negoci de gana i obesitat

Els efectes de la mundialització del lliure comerç sobre els camperols de països perifèrics o semiperifèrics poden apreciar-se amb més definició en països com Mèxic, Uganda o les Filipines. Països en els quals esquemes de lliure comerç s'han aplicat amb més profunditat. Des dels moviments integrats en Via Campesina fins a organismes oficials del sistema de les Nacions Unides especialitzats, com l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i la Alimentació (FAO), o des dels mateixos ministeris d'agricultura, una àmplia gamma d'actors han senyalat els guanyadors i els perdedors del lliure comerç en el camp. Concentració i erosió de terres, expulsió de la pagesia cap a les conurbacions de les grans ciutats, gana, desforestació de boscs tropicals, canvi climàtic, etc., van curiosament de la mà de l'augment del PIB i del creixement econòmic estatal.

Ara bé, des de la perspectiva de l'antico-

operació ens podem demanar el següent: ¿Quants d'aquests resultats perniciosos són conseqüència d'interferències originades al Nord, i com es transmeten cap al Sud? Els mecanismes que els transmeten són diversos i es fan evidents revisant la història recent del comerç internacional. Encara que cada producte té la seva pròpia història de preus, hi ha certes pautes que es repeteixen. La història de la producció mundial del sucre, del cotó, de l'arròs o del cafè són fils paral·lels que condueixen a relats de dominació colonial i neocolonial imprescindibles per entendre bé la història dels seus països.

Durant els anys cinquanta i seixanta del segle XX l'anomenada REVOLUCIÓ VERDA començava a industrialitzar el camp en tot el món. L'ús intensiu de fertilitzants, herbicides i insecticides, combinat amb la instauració de maquinària automotriu que substituï la tracció animal i la manufactura artesana, economies d'escala i la selecció d'espècies de creixement ràpid, prometien l'augment infinit de la producció agrícola i de rebot l'eradicació de la gana al món. No era necessari deixar reposar els camps. La revolució verda venia de la mà de companyies químiques, de llavors i petrolioquímiques com Monsanto o Bayer -que més tard s'integrarien progressivament amb les biotecnològiques i farmacèutiques-, que es mostrarien a si mateixes com l'"avantguarda del progrés". Els governs convençuts les acompanyarien en complicitat. S'introduïa en el Sud una industrialització del camp que comportaria, conscientment o inconscientment, greus conseqüències com les que abans hem descrit: dependència exterior de productes químics i petroli, expulsió massiva de camperols de les millors

terres, concentració de la propietat en grans famílies o companyies estrangeres, com Fruit Company o Dole, contaminació d'aigües, migracions camp-ciutat, etc. Bona part d'això per la via de la persuasió i el convenciment.

Més tard i contrastades amb el lent pas dels anys, les deficiències i els falsos fonaments de la revolució verda respecte de, per exemple, l'eradicació de la gana, les mateixes companyies i les mateixes promeses reapareixen en una segona versió de la mà de la segona revolució: la dels organismes genèticament modificats, especialment durant la crisi de preus dels aliments iniciada amb la Guerra de la Tortilla mexicana el febrer del 2007 (Garcia, Ortega i Rivera-Ferre 2008).

En segon lloc, la primera gran CRISI DEL DEUTE dels anys vuitanta del segle XX, a la qual ens referirem en el capítol dedicat a l'anticooperació financera, obligava els estats endeutats a cercar divises internacionals per afrontar l'implacable club de creditors del Nord. La sortida dels països amb l'aigua al coll, com Mèxic, Vietnam o Kenya, era no només la privatització i la venda d'empreses encara públiques, sinó també la reorganització de l'economia cap a l'exportació.

Internacionalitzar-se i orientar-se cap a les necessitats del mercat internacional, és a dir dels capitalistes. Com que en general es tractava de països escassament industrialitzats i amb serveis poc competitius, la solució incloïa la producció massiva i l'exportació de productes agrícoles.

Però, ¿qui podia competir amb agroproductors subvencionats i altament tecni-

ficats com els nord-americans i els europeus? Malgrat les paupèrrimes retribucions dels treballadors del Tercer Món, l'alternativa més viable era dedicar-se a cultius de productes tropicals com el cafè, el cacau, el te i les fruites com la pinya o el mango. Els productes de postres com alguns han arribat a anomenar-los. Es tractava també de deixar entrar els productes subvencionats del Nord com el blat de moro, el blat, l'arròs, la llet en pols, la carn, etc. Atès que l'estat no s'hauria immiscir en el lliure mercat, calia no posar forquilles als preus, encara que fos sobre productes de primera necessitat. Aquestes mesures liberalitzadores, especialment la porta oberta als excedents d'origen central, van resultar letals per al sud del Sud: els petits camperols.

Els països endeutats van forçar les

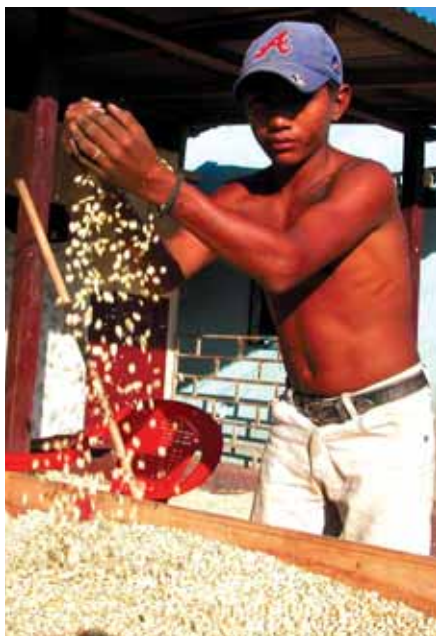
màquines per poder vendre i van acabar saturant els mercats internacionals d'aquests aliments. Els preus van caure en picat.

Des de la seva creació el 1995, l'OMC ha liderat la conducció d'aquesta part del procés de liberalització de l'agricultura, suplantant els primers instrumentalitzadors (el Banc Mundial, l'FMI i el GATT - Acord General sobre Tarifes i Comerç). No és estrany que des de la Ronda Ministerial de Seattle el 1999 fins ara els moviments socials tant del Nord com del Sud hagin posat l'atenció en aquest organisme a l'hora de denunciar els impactes del lliure comerç.

L'agricultura es negocia entre els països membres dins l'acord ASA (Acord sobre Agricultura), que al seu torn cobré l'Acord sobre Mesures Sanitàries i Fitosanitàries i l'Acord dels Drets de la Propietat Intel·lectual Relacionades amb el Comerç (ADPIC). L'ASA preveu un dels mecanismes d'anticooperació comercial que és necessari ressaltar, perquè s'obliga els països del Sud a importar quotes de productes alimentaris. Es tracta de l'anomenat VOLUM MÍNIM D'ACCÉS. La clàusula obliga a cobrir amb productes importats quotes d'un mínim del 5 % del consum intern per a països rics i del 4 %

per a països en vies de desenvolupament. La dependència de les exportacions d'un sol producte d'alguns països és enorme. Per exemple, a Burundi o Etiòpia entre el 60 % i el 80 % de les exportacions provenen del cafè.

Encara que la diferència percentual és petita, l'impacte és incomparable. El cas més conegut és el dels mercats filipins quan per aquesta clàusula van ser inundats d'arròs i blat de moro nord-americans, amb greus repercussions per als camperols i consumidors locals. Filipines, abans, s'autoproveïa d'aquests dos aliments (Grain 2008a). S'evidencia, per tant, una contradicció que ens oblige a posar entre cometes el concepte de lliure comerç perquè, alhora que s'exigeix des del Nord la liberalització de les economies al Sud, s'apliquen algunes mesures proteccionistes en sectors estratègics (on sí que podria haver-hi competència), com l'agricultura.

En quart lloc, el DÚMPING, un dels mecanismes de l'anticooperació més letals, consisteix a inundar certs mercats amb productes subvencionats aconseguint un preu menor que el preu de cost real, i després eliminar la competència i apujar els preus. Sistemàticament, els països rics fan dúmping col·locant els seus excedents agrícoles en el mercat internacional. Aquests excedents interfereixen directament sobre el preu dels aliments en els mercats perifèrics. Els preus dels aliments bàsics se situen així, artificialment, per sota del seu cost de producció. Aquesta interferència, aparentment positiva -aliments barats-, és en realitat nefasta per al Sud, perquè deixa fora dels mercats locals els camperols productors. El dúmping preferit per la farm bill nord-americana s'aplica al blat de moro, a l'arròs, al cotó o a la carn, i el que aplica usualment la Política Agrària Comuna de la Unió Europea (PAC) es refereix al sucre blanc o la llet en pols. De tot això, en podem deduir que aquestes polítiques impliquen a llarg termini la liquidació dels productors d'aquests aliments bàsics en la dieta dels habitants del Sud. Per tant, el dúmping constitueix el pitjor regal possible que el Nord pot fer al Sud en termes de sobirania alimentària. Mera anticooperació.

Una cosa semblant succeeix de la mà d'algunes polítiques d'ajuda humanitària en forma d'aliments. En economies febles en què els camperols no estan protegits pels seus estats, l'arribada d'ajuda alimentària de països com els Estats Units, que intenten complaure els seus propis empresaris agrícoles comprant-los la sobreproducció per després enviar-la com a ajuda a l'Àfrica, distorsiona els mercats locals, fins al punt d'estrangular-ne els petits productors.

L'ajuda nord-americana ha estat denunciada des de diferents fòrums per aquest tipus de pràctiques.

Les patents i altres drets de propietat intel·lectual

Les patents són només un dels instruments prevists dins el que es coneix com a propietat intel·lectual. La propietat intel·lectual en el capitalisme constitueix un front obert que permet privatitzar i mercantilitzar el coneixement, i apropiar-se'n, en totes les seves dimensions, de tal manera que actua atorgant drets exclusius d'una invenció a qui l'hagi "descoberta".

Aquests drets exclusius solen tenir una durada d'entre 15 i 20 anys i consisteixen en el fet que la invenció no pot ser confeccionada, utilitzada, distribuïda o venuda sense el consentiment del titular de la patent. Habitualment el compliment es fa respectar en els tribunals. I per obtenir aquest consentiment, s'ha

de pagar una suma de doblers al titular (cànon), establerta per aquest darrer, que és qui en té el monopoli.

Tanmateix, el monopoli sobre el coneixement té implicacions importants per a aquells que no tenen capacitat monetària ni estan protegits pels seus estats, és a dir per a certes majories socials dels països perifèrics. En especial en l'agricultura, l'alimentació i la salut poden tenir resultats considerablement negatius, tal com il·lustra el quadre següent:

Farmacèutiques, el VIH/sida i l'Índia

En el món:

- Més de 40 milions de persones viuen amb VIH/sida, i el 95 % ho fan en països del Sud.
- Cada any es contagien 5 milions de persones més, i es moren 3 milions a causa d'aquesta malaltia.

L'Índia és considerada la "farmaciola" dels països pobres. L'alta capacitat tecnològica de la seva indústria farmacèutica nacional, impulsada per l'Estat, i alhora la seva actitud resistent respecte a l'ofensiva dels països industrialitzats quant a les patents, han permès que des d'allà es distribueixin diversos fàrmacs genèrics que no paguen patent. Comparau el preu de comercialització del tractament antiretroviral del VIH amb patent i sense:

- Preu comercial (amb patent): 10.000 de dòlars dels Estats Units per pacient i any.
- Preu sense patent: 136 de dòlars dels Estats Units per pacient i any.

Actualment, el Govern indi rep importants pressions perquè s'"harmonitzi". Veurem què vol dir tot seguit. Així i tot, el 2006 va poder oferir genèrics a altres països empobrits per tractar 1,6 milions de malalts.

Les patents, poden considerar-se anticoncooperació?

Els impulsors del sistema de propietat intel·lectual afirmen que l'incentiu econòmic anima la creativitat industrial. Que la indústria -per exemple, la farmacèutica- ha de recuperar el que inverteix en investigació, i que sense les patents ningú no investigaria. La majoria dels científics veuen condicionat el seu finançament a la invenció de patents. Per exemple, els indicadors d'excel·lència investigadora d'un científic o enginyer tenen en compte el nombre de patents que ha subscrit.

A més, assenyalen que les patents fomenten que es coneguin les invencions a tot arreu, en lloc de romandre com a secret industrial. Afavoreixen la transferència de tecnologia al Sud; fins i tot serveixen per defensar la petita empresa davant de la gran.

En realitat, s'observa que, al Sud, les patents inflen els preus dels fàrmacs, i obliguen els camperols a dependre de les corporacions agroalimentàries i erosionen la biodiversitat vinculada amb els coneixements tradicionals dels pobles indígenes mitjançant la introducció d'espècies genèticament modificades. Al seu torn, bloquegen una potencial transferència de tecnologia Nord-Sud, entre altres moltes interferències negatives.

És a dir, el sistema de propietat intel·lectual actual és el que millor explica que algunes tecnologies disponibles no flueixin cap a extenses capes de la població dels subcontinents perifèrics, malgrat el crit dels

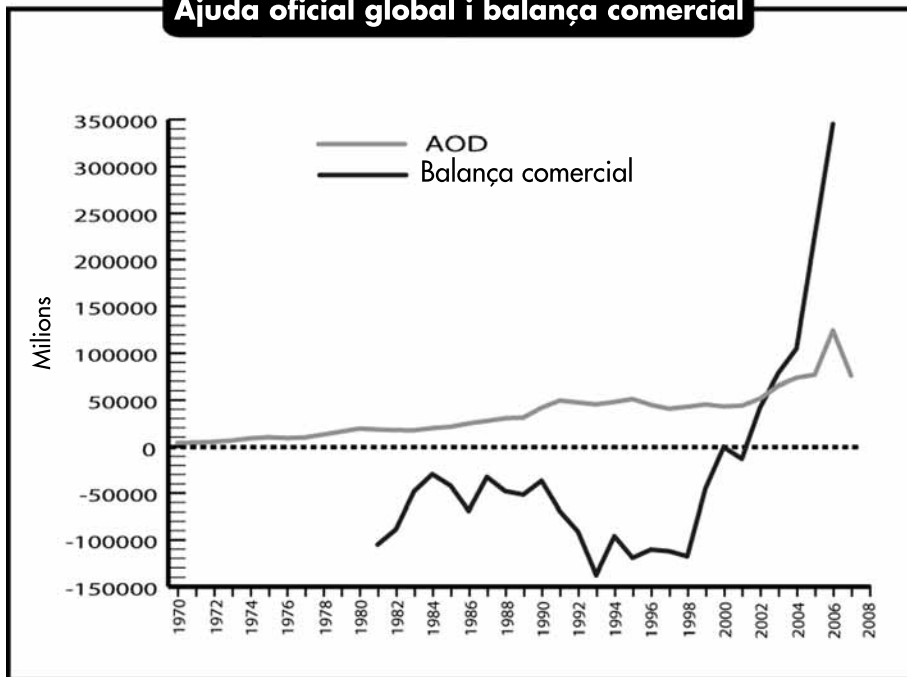
qui cauen malalts o famolencs. I si flueixen, aquests malalts o famolencs contribueixen de forma apreciable al lucre opulent dels propietaris d'aquestes corporacions.

Valorant l'anticoncooperació comercial

Una forma en certa manera basta de mesurar l'evolució de l'anticoncooperació comercial és mitjançant la diferència entre els fluxos relatius a les importacions i les exportacions entre els països del Nord i els del Sud, és a dir de la balança comercial Nord-Sud. S'hi aprecia com el balanç és positiu per als països del Nord just fins que el petroli i moltes de les matèries primeres que exporta el Sud pateixen importants alces en les cotitzacions mundials, i especialment quan es desenvolupa la potència exportadora de la Xina.

Ajuda oficial global i balança comercial

Elaboració de l'ODG a partir de Global Development Finance 2008. Banco Mundial

Això no obstant, l'anticooperació comercial no es produeix tant pel seu balanç com per la transformació del teixit productiu que implica un model exportador de matèries primeres, per la vulnerabilitat a la qual sotmet els sectors empobrits i per les externalitats que queden fora d'indicadors mercantils com l'utilitzat. Hi ha un altre factor que s'ha de tenir en compte en el moment d'analitzar les dades del comerç internacional i que condueix, sovint, a males interpretacions. Quan el balanç comercial afavoreix els països del Sud, com ha estat el cas des de l'any 2000, la distribució de beneficis econòmics al Sud es decanta principalment del costat dels grans propietaris locals (terratinents, famílies que controlen la importació i l'exportació de béns de consum, etc.) i

dels inversors estrangers (corporacions transnacionals) en lloc dels petits. És a dir, el lliure comerç, unes vegades i les altres, beneficia fonamentalment el que hem anomenat Nord global, i perjudica en ocasions o beneficia molt marginalment la resta.

4. ANTICOOPERACIÓ AMBIENTAL I DEUTE ECOLÒGIC

Després de felicitar el cuiner pel seu arròs li vaig preguntar pels ingredients: l'arròs, ingredient principal en una zona com el llevant espanyol, rica en aquest cultiu,

prové d'Indonèsia. Les gambetes, de l'Equador i l'Índia; els calamars, de l'Argentina; el pollastre, de granges que els engreixen amb blat de moro brasiler; el conill, alimentat amb soja boliviana; les verdures, del Marroc, i tot això amb afecte i a foc lent... amb gas que ens arriba des d'Algèria. Per acabar un cafè ugandès amb sucre dominicà, i al centre de la taula unes flors colombianes. Ens menjam el món?

Gustavo Duch, "¿Nos comemos el mundo?" La Jornada, 29/4/2005

L'ANTICOOPERACIÓ AMBIENTAL es defineix com aquella produïda per polítiques, decisions i usos i costums tant des d'un punt de vista individual com col·lectiu que des del Nord global afecten de forma negativa (directament o indirectament) qualsevol ecosistema i, en general, tota la biodiversitat del Sud global. Aquest conjunt d'interferències incideixen, a més, amb freqüència en els drets humans, econòmics, socials, culturals i ambientals de les poblacions locals. Hem de desentranyar quina part dels problemes ambientals del Sud, com ara la desforestació dels boscs i les selves, la contaminació de les aigües, la presència de metalls pesats en sang d'algunes comunitats indígenes o l'erosió i expulsió de les terres fèrtils, es produeix a mercè d'interferències procedents del Nord.

Per a una gran varietat d'organitza-

cions no governamentals per al desenvolupament (ONGD), incloent-hi organitzacions ecologistes, i també per a la immensa majoria d'agències oficials de desenvolupament i la gairebé totalitat d'institucions internacionals, com el Banc Mundial, els problemes ambientals del Sud s'originen bàsicament en el Sud mateix. Entitats conservacionistes com Conservació Internacional, per exemple, enfoquen la seva tasca en la protecció de reserves naturals en països del Sud a fi d'evitar que les poblacions autòctones les destrueixin (Dowie 2006).

Organismes com el Banc Mundial assequen que quan una població es fa rica aspira a viure en un entorn net i natural, per la qual cosa la solució als problemes ambientals és el desenvolupament econòmic. Reconeixen que la industrialització i el creixement econòmic en els països subdesenvolupats

Per què es produeix l'anticooperació ambiental?

Un element que hem de tenir en compte a l'hora d'entendre la generació d'interferències negatives des del punt de vista ambiental que afecten les poblacions del Sud, s'ubica en la lògica mateixa de l'acumulació capitalista. D'acord amb aquesta, empreses i estats han de tenir "millors resultats" any rere d'any, trimestre rere trimestre. Però què significa obtenir "millors resultats" en aquest context? Simplificant-ho, per a les empreses significa superar els guanys de l'any anterior, i per als estats, aconseguir incrementar el seu PIB. Així, l'èxit d'una empresa o d'un estat s'estableix d'acord amb el seu grau de creixement econòmic. Ara bé, la manera de mesurar aquest creixement i de valorar els resultats tendeix a no tenir en compte un gran nombre de costos generats pel sistema i, en particular, els costos ambientals. A què es deu aquest error? Els actors econòmics capitalistes poden permetre's no assumir la seva respon-

poden generar en una primera fase una intensa degradació ambiental. Sense embargament, consideren que, en arribar a cert grau d'ingrés per càpita, la tendència canvia, i l'economia pròpia impulsa una requalificació ambiental positiva del país. En industrialitzar-se les generacions pobres embrutarien, mentre que les generacions posteriors (riques, postmaterials i tecnopreparadas) netejarien. Això és cert?

sabilitat ambiental, sobretot quan afecta els països del Sud.

Un exemple d'això és el cas de les companyies aèries. Participen en la generació de gasos responsables de l'escalfament global (gasos d'efecte hivernacle), que ha derivat en una crisi ecològica sense precedents. Entre els principals afectats per aquesta crisi hi ha les poblacions del Sud, que es veuen obligades a afrontar inundacions, sequeres

i tot un seguit de catàstrofes que interfereixen afectant greument el seu benestar, cosa que deriva en una sèrie de costos econòmics i socials que aquestes poblacions es veuen obligades a assumir. Si les companyies aèries assumissin aquesta responsabilitat, es veurien obligades d'una manera o una altra a pagar per aquesta, la qual cosa repercutiria en les seves xifres de negocis. Però, en la lògica capitalista, aquests danys ambientals són considerats "externalitats", "efectes col·laterals" que no es poden evitar ni mesurar, i que no són inclosos en els balanços financers. ¿Per què poblacions situades en llocs molt llunyans es veuen obligades a assumir un cost aliè? Això es deu a l'arquitectura mateixa de les relacions de poder entre el Nord i el Sud. No hi ha mecanismes que els permetin contrarestar aquestes interferències negatives. Veurem aquest cas amb més detall en l'apartat sobre les interferències per emissió de gasos d'efecte hivernacle.

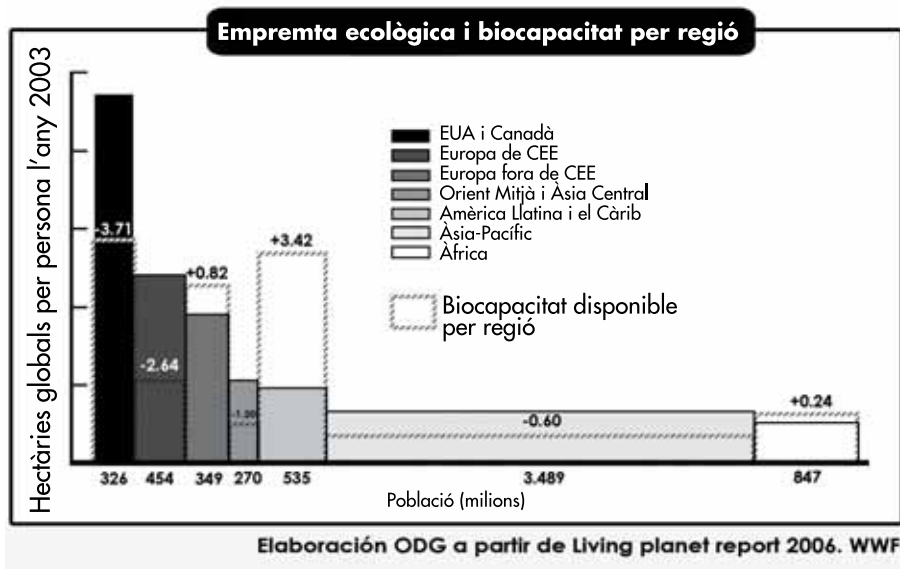
La complexitat d'aquesta problemàtica s'incrementa a l'hora de mesurar els costos generats. Per exemple, ens podem demanar el següent: ¿Quant costa un bosc o un llac? ¿Com s'ha de calcular la quantitat de doblers amb què s'haurien d'indemnitzar els problemes de salut generats per l'activitat minera en una població indígena? Quant costa una cultura? Quant costa un nounat? I un avi? L'economia global tal com està definida avui no integra els costos ambientals (ni socials) produïts en qualsevol activitat ordinària. El sistema econòmic actual externalitza els costos per la mateixa necessitat d'incrementar els beneficis a curt termini, i els transmet a la societat i a la natura

lesa que els envolta. Atorga, a més, preus arbitraris als béns i als serveis, i privatitza els beneficis tant com pot. A continuació, apel·lam a perspectives teòriques com l'economia ecològica i el deute ecològic, les quals ens permetran entendre l'estructura mateixa de l'anticooperació ambiental.

L'economia ecològica

L'economia ecològica, disciplina nascuda en els anys vuitanta, estudia la irremediable confrontació entre l'expansió econòmica i la conservació del medi ambient. És un camp de coneixement transdisciplinari que veu l'economia com un subsistema d'un ecosistema físic global i finit. L'ECONOMIA ECOLÒGICA explica bé, segons la nostra opinió, la raó de ser de l'anticooperació ambiental. Es refereix a com s'articula un sistema en el qual empreses i estats es constitueixen en dues forces que centrifuguen i expulsen els seus passius ambientals cap a l'ecosistema de l'entorn que els envolta (pobladors inclosos). El centrifugat és major quan es produeix en condicions de desigualtat en les relacions de poder. És a dir, una transnacional europea pot comportar-se de manera més irresponsable en un país petit i perifèric -per exemple, abocant els seus residus al riu i no en un país membre de la UE. El mateix ocorre entre els estats. Els processos industrials més contaminants s'estan deslocalitzant dels països de l'OCDE caps als empobrits. Se centrifuguen els passius des dels centres cap la Perifèria; de les zones més riques a les més pobres. La producció de cel·lulosa, la generació d'energia o la indústria tèxtil en són exemples.

Tal com hem assenyalat anteriorment, qualsevol activitat econòmica afecta no només qui decideix dur-la a terme, sinó també a tercers. Aquests efectes col·laterals reben el nom d'EXTERNALITATS. Així, alguns afirmen que el mercat en lloc de la "mà invisible" esmentada per Adam Smith, que assigna de forma eficient els recursos, té en realitat un "colze invisible" que "trasllada càrregues que colpegen la resta de competidors i la societat en general" (Jacobs 1997).

Bona part dels impactes ambientals que s'observen en el Sud corresponen a externalitats d'aquest tipus.

Una forma de mesurar les externalitats que produeix un determinat col·lectiu social és avaluant la seva EMPREMTA ECOLÒGICA. Consisteix en la superfície ecològicament productiva (cultius, pastures, boscs o ecosistemes aquàtics) necessària per mantenir el col·lec-

tiu social segons el seu nivell de vida amb les tecnologies actuals. La superfície de terra necessària en termes de font però també de claveguera de materials i energia. Com pot veure's a les figures següents, la comparació entre les empremtes ecològiques regionals i les seves biocapacitats respectives mostra una cara molt significativa de la COLONITZACIÓ AMBIENTAL exercida per Europa i els Estats Units i Canadà, i a poc a poc per Àsia i el Pacífic, sobre la resta de regions; un fenomen que es presenta en múltiples facetes, com la que tracta de mostrar el moviment indígena nord-americà a través de l'expressió referida a la nova ona de colonialisme ambiental, el "colonialisme", que es refereix a la invenció de nous instruments que el Nord introdueix per no modificar el seu metabolisme però que es tradueixen en noves formes de colonialisme sobre el Sud. Per exemple, els "mecanismes de desenvolupament net".

EL DEUTE ECOLÒGIC

Els impactes que tenen el consum i les importacions de cru no són gens evidents per als seus consumidors, a causa dels milers de quilòmetres que solen separar els pous de les gasolineres. Producció i consum, fàbrica, camp i botiga s'han anat allunyant físicament i gradualment de la mà de la globalització. Aquest fenomen vinculat a la distància té greus implicacions, entre les quals hi ha la dificultat de qui origina el problema de ser-ne conscient.

Per visualitzar aquest fenomen, s'ha construït un concepte ben útil que recull els mecanismes presents i passats d'anticooperació ambiental. Es tracta del denominat DEUTE ECOLÒGIC. És el deute contret pels països industrialitzats amb la resta de països arran de l'espoli històric i actual dels recursos naturals, els impactes ambientals exportats i la lliure utilització de l'espai ambiental global per disposar-hi els seus residus. Ens referim a deute en el sentit de responsabilitat no assumida. El deute ecològic es produeix quan no s'assumeixen els costos ecològics que produeix el nostre estil de vida en els països empobrits, per mitjà de determinades polítiques, actituds i activitats econòmiques. Per això, és possible entendre aquesta problemàtica des de la perspectiva de l'anticooperació. En efecte, el deute ecològic es genera a conseqüència de les interferències negatives a l'àrea ambiental generades pel Nord global i que afecten el Sud global. S'origina en l'època colonial i ha anat creixent a partir de diversos mecanismes. Els impactes més coneguts són el deute de carboni, els passius ambientals, l'exportació de residus tòxics i la biopirateria. Per tant, el deute ecològic és el resultat directe i acumulat de l'anticooperació ambiental.

5. ANTICOOPERACIÓ MILITAR

L'anticooperació militar és el conjunt d'interferències Nord-Sud que impliquen l'ús de la violència o l'amenaça de desencadenar-la o accentuar-la. Inclou també el subministrament de mitjans de tot tipus que s'utilitzen en l'exercici de la violència al Sud, encara que aparentment el conflicte no involucri actors del Nord. Consideram aquí tres grans conjunts de mecanismes militars utilitzats pel Nord: els que comporten l'agressió militar (directa o indirecta), els que s'utilitzen per dis-

suadir o amenaçar, i el comerç d'armes. Aquests mecanismes permeten formes de "domini dur" entre grups d'interès i estats del Nord i el Sud. Formes de dominació que no només es desencadenen en contextos de guerra i crisi, sinó que adquireixen estructura de "guerra freda" en contextos de pau aparent.

L'anticooperació militar s'articula difusament amb altres anticooperacions. Pot implicar, en efecte, l'ús de capacitats paral·leles, com la pressió diplomàtica (per exemple, al Consell de

Seguretat de l'ONU o el Banc Mundial), l'aplicació d'embargaments comercials o el control de les principals agències de notícies (com AP, AFP o Reuters) i grans grups de premsa i televisió (com News Corp o el canal CNN). Tots aquests tipus de cooperació poden articular-se amb l'objectiu de legitimar o facilitar les agressions d'uns i demotitzar-ne d'altres o posar-los pals a les rodes, sense necessitat d'aparèixer com un actor en pugna.

Històricament, l'anticooperació militar Centre-Perifèria ha estat una de les anticooperacions més temibles. En l'ideari col·lectiu d'un gran nombre de pobles del Sud hi ha constància de l'atziaç domini dur que occident ha exercit sobre els pobles que constitueixen el Tercer Món, a través de la submissió armada, mitjançant els seus exèrcits directament, la repressió policial o per exèrcits tercers al seu servei.

Des del Segon Món, encara que durant un període més curt, fins i tot des d'altres subpotències regionals com Sud-àfrica, també s'ha exercit anticooperació militar. Diversos escrits apunten cap a l'existència d'un considerable DEUTE HISTÒRIC Nord-Sud com a resultat d'aquest domini. El deute històric es refereix als períodes d'invasió militar colonitzadora (genocidis i espolis inclosos), al llarg dels anys d'esclavatge, aplicació d'ideologies racistes per a la submissió cultural, social i econòmica durant el període colonial i, finalment, al posterior període neocolonial vinculat a la guerra freda entre est i oest i a la globalització neoliberal dels nostres dies.

Països com Perú, Brasil, Índia... quina era la seva situació fa 500 anys? Qui era ric llavors i qui ho és ara? Es tracta de restituir el que ha estat espoliat durant més de 500 anys. Es tracta de dir-los "nosaltres som els creditors, vostès són els deutors."

**Vinod Raina, Jubileo Sud
(Morsolín 2005)**

Avui dia, tal vegada les formes i els missatges han canviat i, amb això, els mecanismes, però l'essència continua sent la mateixa.

Durant quaranta anys -des del final de la II Guerra Mundial fins a la caiguda del mur de Berlín-, la dinàmica militar es va caracteritzar per les tensions entre els blocs comunista i capitalista, alhora que la majoria de les colònies asiàtiques i bona part de les africanes s'independitzaven. Més endavant, en els anys noranta i la primera meitat d'aquesta dècada, el panorama militar mundial es convertí en un paisatge unipolar. La raó de ser dels conflictes ja era ja menys la ideologia i més el control dels recursos naturals, encara que es mantingués el patró comú: voler concentrar el poder. Es rebaixava la tensió mundial i, amb això, la despesa en defensa. Tot això va tenir com a conseqüència en el Nord excedents en els exèrcits, tant d'arsenal com de personal (sobretot, comandos). Arran d'aquest fet, l'armament sobrant es va recol·locar a tercers països, principal-

ment al Sud; armament de segona mà a molt "bon preu".

Molts quadres militars van fundar noves empreses transnacionals de seguretat i defensa. Empreses com Blackwater USA o Sandline que, en termes generals, oferien tres tipus de serveis als governs i a les corporacions generals: suport logístic i seguretat, estratègia i entrenament militar, i combat directe.

Les tesis neoliberals aplicades a l'exèrcit i a l'excedent de militars i arsenal conduïen a una gradual PRIVATITZACIÓ d'algunes funcions dels EXÈRCITS. A un ritme similar al de les empreses de mercenaris, les màfies i els grups insurgents -incloent-hi xarxes fonamentalistes com Al-Qaeda i els senyors de la guerra-s'internacionalitzaven.

Òbviament, els governs del Sud també utilitzen tots aquests mecanismes, en la mesura dels seves capacitats. Tanmateix, la distància entre les capacitats militars dels països del Tercer Món i les del Primer Món (i de manera singular, les dels Estats Units) és, altre cop, abismal, excepte en aquells països que disposen d'arsenal nuclear (Rússia, Xina, Índia, Pakistan, Corea del Nord i, potser, Iran). Vegeu en el gràfic següent les diferències en la despesa militar d'alguns països significatius.

Quines són les motivacions de l'anticooperació militar?

Els països del Centre i la classe consumidora necessiten la garantia del subministrament de matèries prime-

res, disposar de mà d'obra barata i veure créixer globalment els seus capitals. Han de vetllar perquè ni les vies de comerç Nord-Sur ni les seves inversions en els països perifèrics estiguin amenaçades. Davant la forta competència entre països i xarxes empresarials centrals, autojustiquen el seu dret d'"estendre" el seu control al voltant del món, lluny de les seves fronteres, abans que ho faci el veí. Un tipus de PRESSIÓ CAPITALISTA CENTRÍFUGA, és a dir, del Centre cap la Perifèria.

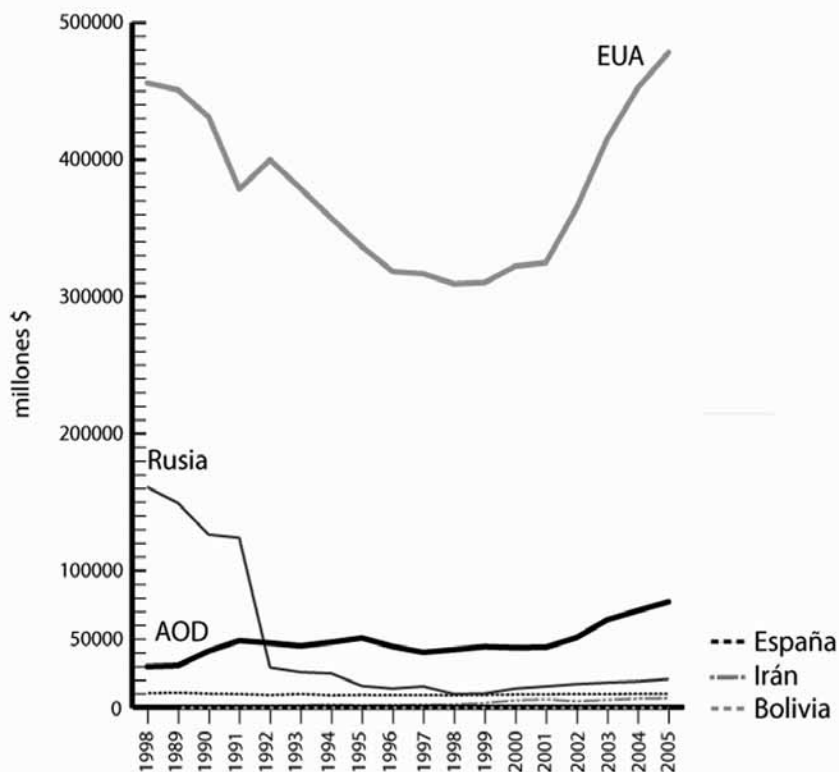
Tenint en compte la tensió que provoca l'emergència de golafres mundials allunyats dels recursos naturals, s'empren arguments per justificar polítiques invasives que coincideixen plenament amb els utilitzats en la doctrina Lebensraum ('espai vital' en català) per a l'Alemanya nazi. És per això que és habitual trobar documents oficials com l'Estratègia de Seguretat Nacional dels Estats Units (2002), una descripció de les amenaces regionals als interessos propis a l'estranger i en el qual es presenten les guerres preventives com a línia d'actuació, com hem comprovat no fa gaire contra països que custodien aquests recursos o les vies per accedir-hi.

Paral·lelament i també d'índole interna, al Nord les pressions del complex industrial i militar també actuen arran de la seva set de negocis promocionant la guerra i la venda d'armes.

Això no obstant, les motivacions geoeconòmiques no són les úniques. Sovint s'apunta a més la voluntat geopolítica

Despesa militar i ajuda oficial al desenvolupament

Fuente: Elaboración propia a partir de datos SIPRI
(<http://first.sipri.org>, 21/04/07)

(o geoestratègica) de mantenir un EQUILIBRI DE FORCES REGIONAL FAVORABLE a l'estat agressor. En certa manera, una posició de control preferent. És el cas de les incursions nord-americans a Somàlia, "la banya d'Àfrica" que, junt amb Djibouti, és un enclavament estratègic per col·laborar en

l'embargament d'Orient Mitjà, alhora que representa una entrada a Àfrica nord-oriental. Se circumscriuen a aquesta òrbita moltes de les missions militars de caràcter humanitari i de reconstrucció, com les efectuades a Afganistan, Haití o la República Democràtica del Congo.

SENYORS DE LA GUERRA

En la nova geopolítica Nord-Sud, prenen un paper molt rellevant com a mitjancers de la violència Nord-Sud i, per tant, de l'anticooperació militar. En el món contemporani, un senyor de la guerra (warlord) administra quant a clients l'explotació dels recursos d'un territori, i determina qui l'explota i quant paga per fer-ho. Els ingressos obtinguts es dediquen a mantenir un estat coercitiu de violència permanent a la zona, encara que no tots els senyors de la guerra basen el seu poder en els recursos naturals. Les opcions són múltiples. Ryszard Kapuscinski els definia com "antics oficials, ministres o membres del partit governant, o bé altres personatges forts i implacables, àvids de poder i de diners, mancats d'escrúpols i que, aprofitant l'enfonsament de l'estat (cosa a la qual ell mateix ha contribuït i continua fent-ho), pretén retallar per a si un miniestat propi, no oficial, on exercir un poder dictatorial. Generalment un senyor de la guerra usa per a aquesta finalitat la tribu o el clan al qual pertany".

No és cert que tots els senyors de la guerra, caps tribals, etc. -tradicionalment presents molt abans de l'arribada dels occidentals- hagin patit la mateixa sort. Els que s'han imposat són sovint els que han sabut aprofitar el procés de globalització, aliant-se amb companyies estrangeres i canalitzant la set de recursos naturals i humans de la classe consumidora mundial.

Els capos reben així finançament de les companyies i del mercat mundial per enriquir-se personalment i per mantenir la violència necessària i, en canvi, les empreses estrangeres reben seguretat, exclusivitat i un buit legal que les eximeix d'assumir certs costos socials i ambientals. És una espècie de "maledicció de Malinche" que, en general, beneficia les actituds més corruptes, violentes i menys compromeses amb el bon viure de les comunitats locals. I les transnacionals i la bulímia consumidora del Nord, sens dubte.

Pressupost de guerra vs. pressupost d'ajuda

Després d'un lleu descens de la despesa militar després de la guerra freda (els anomenats dividendes de la pau), la despesa ha augmentat en tot el món des de 1999 i a un ritme constant. La despesa militar el 2006 s'aproximava a 1,06 bilions de dòlars

dels Estats Units. El mateix any, l'ajuda dels països de l'OCDE als pobres havia disminuït novament fins a 104 mil milions de dòlars americans, malgrat les injeccions d'"ajuda militar humanitària" a les guerres de l'Iraq i l'Afganistan. En definitiva, el pressupost mundial militar és deu vegades més important que el de l'ajuda humanitària i el desenvolupament.

Comerç d'armes

La venda d'armes, cada vegada més mortíferes, no deixa de ser un altre mecanisme d'anticooperació per a la població civil. Cada any, les armes convencionals maten més de 300.000 víctimes i moltes més són ferides, reben abusos o s'han de desplaçar, i ho perden tot com a resultat de la violència armada. A escala global, l'anticooperació que representa la compravenda d'armes es

manifesta al Sud sota quatre aspectes negatius. Primer, perquè la despesa militar és econòmicament ineficient i genera endeutament públic i inflació, cosa que repercuteix en els sistemes productius socials. Segon, perquè no atén les necessitats bàsiques de les poblacions locals. Tercer, perquè, com assenyala Ortega (2006), sol generar una escalada regional d'armament. I quart, perquè a vegades l'armament cau en mans de civils o s'actors no governamentals.

ARMES DEL NORD

"El problema continua sent greu. En un món inundat d'armes petites, es creu que una quarta part del comerç mundial d'armes és il·lícit i s'estima en 4.000 milions de dòlars anuals. És fàcil comprar, usar, transportar i ocultar armes petites i la seva contínua proliferació exacerba els conflictes, impulsa corrents de refugiats, enterra l'imperi de la llei i genera una cultura de violència i impunitat". (declaració del secretari general de les Nacions Unides, Segona Conferència de les Nacions Unides per al Control del Tràfic Il·legal de les Armes Lleugeres, 26 de juny 2001).

D'altra banda, l'Associació de Control d'Armes reportava que el 2007 el Pentàgon va enviar 40 mil milions de dòlars en armes a dues dotzenes de països. Una xifra que doblava l'ajuda internacional al desenvolupament dels Estats Units. "Adquisició d'armes no necessàries encenen innecessàries guerres", afirmaven. (<http://www.armscontrol.org>).

Tanmateix, la venda d'armes es presenta a vegades com a cooperació militar per a finalitats nobles (lluita antiterrorista, seguretat davant d'altres països, etc.). Quina paradoxa! Efectivament, els governs del Nord compten les operacions d'exportació d'armament a països del Tercer Món com a cooperació militar (el Pla Colòmbia, per exemple, o l'ASPAN entre els Estats Units i Mèxic). Unes polítiques de cooperació que, en realitat, són tot el contrari, si es considera la pugna entre grups d'interès

antagònics, dins i fora de les fronteres, i el desig irrespectuós de les potències riques d'interferir en la política aliena a favor dels seus interessos nacionals. Atès que els diferents actors conflueixen en el conflicte, el que és necessari per a uns (cooperació) pot ser infaust per a altres (anticooperació). La paradoxa es resol, doncs, preguntant-se quin grup coopera o anticoopera amb quin altre grup, i evitant la retòrica oficial que uns són bons per a tot i els altres al revés.

6. ANTICOOPERACIÓ MIGRATÒRIA

És intuïtiu percebre l'ANTICOOPERACIÓ MIGRATÒRIA. Se la pot definir com el conjunt de tots els mecanismes aplicats des del Nord global per FILTRAR O AFAVORIR SELECTIVAMENT AQUELLES PERSONES DE PAÏSOS DEL SUD que siguin funcionals a les societats del Nord global, alhora que es bloqueja l'entrada a la resta (o si ja han entrat se'ls expulsa), independentment de les seves necessitats humanes.

Podria fins i tot dir-se que l'anticooperació migratòria inclou totes les interferències que coarten el dret a la lliure circulació de les persones -una de les suposades virtuts de la globalització-, i les tanca mitjançant fronteres i burocràcies artificials. També s'han de considerar en aquest àmbit les polítiques per atreure professionals en edat productiva del Sud cap al Nord.

Les migracions són motivades per la percepció que s'espera un millor futur si es canvia de lloc. Una cosa que resulta òbvia en regions fuetejades per conflictes violents, afectades per problemes ambientals, en règims on no hi ha llibertats o en economies deprimides. Les migracions, per tant, no són a priori negatives per viure bé (ni per als que migren ni per als que es queden) sinó, encara que amb matisos, tot el contrari. Ara bé, són les polítiques per obstaculitzar i seleccionar els immigrants les que els afecten i també els seus països d'origen.

La immigració és un dels fenòmens que millor compleix la teoria de la vaca. A la vaca li agrada el pinso que li

dóna el ramader, però aquest aviat l'usa per munyir-la diàriament i, si fa falta, vendre-la feta bistecs. Malgrat que els que aconsegueixen emigrar estan contents d'haver-ho fet, queden subordinats a les necessitats dels països del Nord en condicions que són generalment inferiors a les de la resta de ciutadans. L'anticooperació migratòria té lloc fonamentalment mitjançant els diferents dispositius de control migratori. Vinculats al fenomen de les migracions Sud-Nord, es produeixen dos fenòmens més que cal avaluar: un associat a la fuga de cervells; l'altre, als diners que envien els immigrants als seus famílies als països d'origen. Amb l'objectiu de delimitar l'objecte d'aquest capítol, malgrat la seva importància creixent, no tractarem sobre interferències negatives procedents d'altres fenòmens associats al desplaçament de persones, com el turisme Nord-Sud. Tampoc no ens referirem a les migracions internes al Sud, moltes de les quals comencen al camp i acaben als suburbis de les grans ciutats del Sud. Incloem en aquest capítol, malgrat tot, el fenomen dels refugiats com un component particular de la migració.

Controls migratoris

Mentre els països del Nord defensen el liberalisme econòmic en els països del Sud, aixequen membranes cada vegada més impenetrables als ciutadans d'aquests mateixos països sota un mena d'antiliberalisme humà. Obrir les fronteres els representaria disminuir una part important dels privilegis dels seus ciutadans, basats en un sistema que expelleix els passius socioambientals cap al Sud. Els habitants dels paï-

sos perifèrics perceben, gràcies al poder suau que emana de les societats occidentals, la possibilitat de millorar les seves condicions de vida en migrar cap al Nord. Fins i tot quan aquesta percepció està distorsionada pels mitjans de comunicació de masses i el boca-orella dels que ja van emigrar, l'abisme econòmic entre el Nord i el Sud resulta tan exagerat que no deixa lloc a dubtes sobre la conveniència d'intentar el viatge. Els més emprenedors, i alhora més desesperats, inicien llargs i

ardus periples per arribar al "millor lloc fora". La gana al costat dels desigs d'apaivagar-la garanteixen una migració en proporció directa a la profunditat de la fossa entre països enriquits i empobrits. La relació de renda per càpita entre la zona euro i l'Àfrica subsahariana era de 7,8 el 1975 i el 2004 de 15,2. La distància dels Estats Units respecte a Mèxic és només d'1 a 4. Però l'espanyola amb la marroquina és d'1 a 6, amb Senegal d'1 a 15 i amb Mali d'1 a 26.

SI JO FOS AFRICÀ, TAMBÉ EMIGRARIA

Si jo fos un petit pescador senegalès al qual una multinacional pesquera -posem per cas espanyola- li ha buidat el mar de peix, hauria de cercar-me una altra manera de subsistir. Si jo fos un ciutadà de Guinea Equatorial al qual és impossible arrancar del seu govern un corrupte dictador que és emparat per empreses estrangeres

i governs ocupats per la seva "seguretat energètica", segurament hauria de cercar un altre país. Si jo fos un somali o un ivorià que en una guerra civil ha perdut un pare per un tret de bala fabricada a Espanya (en l'actualitat primer exportador mundial de municions per a armes lleugeres a l'Àfrica subsahariana), cercaria on refugiar-me i començar una nova vida. Fins i tot, si jo fos un indígena ogoni desplaçat de la seva llar (el delta del Níger) pel seu propi govern en complicitat amb una transnacional petrolera per produir gas per -posem per cas- proveir els consumidors espanyols, emigraria almenys a la capital i punxaria il·legalment els oleoductes a la recerca de petroli per vendre.

Llavors fins i tot si fos algun d'ells i en tingués l'oportunitat, conscient de l'obscur futur de la meua família, jo també em jugaria la vida en una pastera. En una pastera que, per exemple, es dirigís a terres espanyoles. Encara que ni els espanyols, ni les seves empreses, ni el seu govern poguessin comprendre-ho. (Llistar 2007e).

La RETÒRICA, tant conservadora com socialdemòcrata, es compadeix una i altra vegada de la patètica situació dels qui intenten creuar el mar cap a Europa amb tot tipus d'embarcacions. Alhora, demonitza les màfies internacionals i defensa mesures dures contra la immigració il·legal. Finalment, assenyala les elevades sumes que envien els immigrants als seus països d'origen, i alhora reconeix la seva contribució al creixement nacional del país d'acollida. En conseqüència, la seva estratègia comunicativa consisteix a legitimar de manera repetitiva tant la integració dels "legals" com l'expulsió dels sense papers. Aquesta retòrica sol comple-

mentar-se amb tranquil·litzadors misatges que mostren com el "món civilitzat" acull els immigrants i ofereix ajuda als països d'origen de la immigració a canvi de no res. La realitat és tanmateix molt diferent. En general, el Nord té tanta immigració com desitja llevat de poques variacions. Els països, d'acord amb el seu interès nacional, legalitzen només la quantitat i qualitat d'immigrants que necessiten per cobrir la seva demanda de mà d'obra barata.

Però no només la barata, com és el cas dels metges llatinoamericans en el sistema sanitari espanyol.

"Desenvolupar una política migratòria àgil i eficaçment coordinada que aconsegueixi adequar la demanda i l'oferta de treball a les necessitats del mercat laboral". Declaració per a l'impuls de l'economia, l'ocupació, la competitivitat i el progrés social, 2008

Firmada per la patronal, els principals sindicats i el president del Govern espanyol.

7 . RECOMANACIONS ESTRATÈGIQUES

Abans d'acabar, no volem deixar d'esmentar alguns aspectes estratègics que al nostre entendre s'entreveuen a l'horitzó del sector de la cooperació al desenvolupament.

a) Desemascarar "ajudes" que no ho són

Com ja hem il·lustrat amb la teoria de la vaca, moltes ajudes són funcionals a objectius que no són de solidaritat sinó d'interès del donant (interès per aconseguir determinats objectius comercials, militars, migratoris, per netejar la imatge de certa institució, per desviar l'atenció, etc.). En alguns casos es tracta d'ajuda que forma part d'un paquet de polítiques que, de manera conjunta, es converteixen en les formes de dominació i explotació que justament es denuncien.

Sovint succeeix que una ajuda que, analitzada a escala local, és beneficiosa per a qui la rep i apareix com a desinteressat, analitzada a una escala superior pot resultar funcional als objectius del donant i implicar interferències molt negatives per al receptor. La qualitat en aquest cas decau fins al punt de fer-la inconvenient. Solen ser greus exemples d'això els partenariats entre petrolieres i ONG ecologistes conservacionistes, els programes impulsats per fundacions empresarials com l'AGRA per a una nova revolució verda a l'Àfrica (sota els auspicis de les fundacions Gates i Rockefeller), o molts dels projectes de col·laboració entre empreses i ONG que apareixen en els informes de responsabilitat social corporativa de les empreses. En suma, convé que qualsevol acció qualificable

d'ajuda no deixi lloc a dubtes sigui quina sigui l'escala sota la qual s'analitzi. Per separar el que és una ajuda del que no ho és, convé analitzar-la de forma multiescalar i sistèmica.

b) Reorientar la cooperació cap a la política dels orígens i els mecanismes

Els moviments socials per la justícia global i el sector de la cooperació han de ser estratègics, ja que s'enfronten a una lògica molt compacta i dominant, incrustada en les ments de les majories, impulsades per grups d'interès molt poderosos. Per tant, han de fer un exercici constant de recerca dels orígens dels problemes, dels seus mecanismes i instruments, de localització dels grups d'interès que els imposen, i dedicar els seus esforços en tots aquests. Els efectes d'aquestes causes són molt patents i evocuen un ràpid sentiment de compassió, però no serveix de res enfrontar-los si després es reproduïxen altre cop.

c) **Canviar les prioritats**

Però la cooperació ha de disminuir el pes relatiu de l'ajuda tècnica i econòmica, ja que els recursos són escassos i, com hem vist, molta d'aquesta ajuda acaba sent funcional als donants en lloc dels receptors. Per reorientar la cooperació convindria destinar el

D'altra banda, convé que cada país, que cada comunitat, redueixi al màxim les interferències negatives, tant les que emet com les que rep. L'eslògan podria ser "És millor no molestar que ajudar". Les polítiques de sobirania local són bones guies per reduir la vulnerabilitat a factors externs des d'esquemes de democràcia radical. Pensam, tal com hem evidenciant al llarg del llibre, que la cooperació internacional ha de reorientar-se cap a la lluita contra l'anticooperació i les seves diferents formes. Per això, d'acord amb la nostra perspectiva, ha de posar el seu punt de mira principalment en els països del Nord, sense abandonar el seu contacte amb el Sud ni les accions de suport a actuacions transformadores duites a terme per organitzacions socials i institucions del Sud. En realitat, les agències oficials haurien de substituir els criteris que determinen quants doblers han de destinar-se al Sud i quants al Nord, per criteris selectius basats en la capacitat transformadora que cada actuació finançable pugui tenir sobre el bon viure al Sud. La destinació geogràfica de l'acció no determina la qualitat de la cooperació, sinó la seva potencialitat transformadora.

màxim esforç a la PRESSIÓ POLÍTICA davant els mecanismes de l'anticooperació, enfocada especialment cap a les institucions i l'opinió pública. Per això, és recomanable un desplegament més important de campanyes de denúncia, sensibilització, de lobby sobre lleis, investigació, d'educació a les institucions educatives, en detriment d'accions d'assistencialisme i desenvolupament al Sud. Avui dia, malgrat els discursos transformadors presents tant en algunes ONG com en agències de cooperació, les xifres de la distribució dels doblers demostren que la major part es dirigeix a projectes i programes d'assistència als països del Sud. Els doblers que es destinen a campanyes de pressió política sobre les causes de la pobresa, la guerra o el deteriorament ecològic són encara extremadament marginals. És com si totes les organitzacions, incloses les més compromeses, continuassin pressuposant que les causes d'aquests grans problemes s'ubiquen als països del Sud. Per exemple, l'Agència Espanyola de Cooperació i Desenvolupament (AECID) destina bona part del seu pressupost als països del Sud, mentre que el percentatge destinat

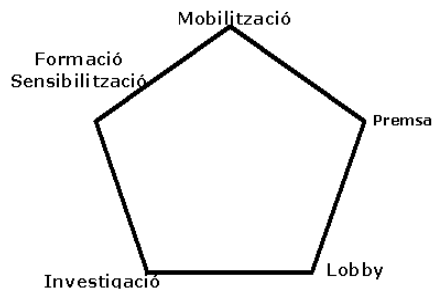
a campanyes de sensibilització, educació, etc., és molt menor. Lamentablement, això es pot generalitzar a gairebé totes les agències de finançament del desenvolupament.

Si el model de cooperació basat en l'abolició de l'anticooperació tingués lloc, aleshores la major part del personal de les ONGD amb seu a Europa i als Estats Units es dedicaria a filar campanyes de pressió política als seus països i a coordinar-se amb altres grups, i una part menor a gestionar projectes en països del Sud. Som conscients que no pot abandonar-se el "mentrestant", però tampoc aquest no hauria d'eclipsar com ho fa avui l'activitat per eradicar els grans problemes del Sud.

d) El pentàgon de la pressió política

Per fer pressió política a les institucions, els moviments socials, les ONG i altres institucions de desenvolupament han d'activar constantment els anomenats **PENTÀGONS DE LA PRESSIÓ POLÍTICA**, consistents en la posada en marxa de cinc fronts d'activitat simultanis i relacionats entre si.

Es tracta d'aconseguir la mobilització al carrer (manifestacions, accions mediàtiques, etc.) per denunciar certs aspectes. La premsa respon a la mobilització quan

la identifica com a notícia. La feina dels mitjans de comunicació és clau per arribar a l'opinió pública en general i forma el segon vèrtex. A més, es concatena amb la feina de lobby a través de la qual se cerca influir en els que prenen les decisions (poder legislatiu, executiu, judicial o òrgans de govern corporatiu de les empreses). Els governants no reaccionen si no pressenten el perill de veure deteriorada la seva imatge a través dels mitjans de comunicació. Per tant, responen al lobby si hi ha mitjans de comunicació pel mig. A certs grups polítics més afins també els agrada la "intel·ligència" en forma d'investigacions i informes preceptius en què s'evidencien mecanismes d'anticooperació i els actors que els permeten i duen a terme. És a dir, com en la tàctica de la pastanaga i el garrot, els alts dirigents es mouen per l'amenaça d'una mala imatge pública i l'avantatge de disposar d'anàlisis de primera mà. Seguint el perímetre del pentàgon, ens adonem que la investigació no només és necessària per canviar-la per influència política sinó sobretot per dotar els moviments socials i ONG i agències de coneixement i know how de diferent índole. És a dir, es necessiten anàlisis útils políticament (el que s'anomena sovint activisme d'investigació). Per això i com a cinquè vèrtex de l'activitat, es tracta de generar xerrades en espais formals i informals, cursos, assignatures, seminaris, materials divulgatius, etc., a fi de formar i sensibilitzar tant a l'interior de les organitzacions i els moviments socials, com cap a l'exterior. Cinc activitats complementàries que formen un pentàgon que produeix canvi polític, sigui en forma d'incidència en polítiques públiques i corporatives (lleis, normes, codis de conducta, sentències judicials...), és a dir com a incidència simbòlica.

ca (sobre l'ideari de l'opinió pública). Algunes organitzacions duen a terme alguna d'aquestes cinc activitats, encara que ha de destacar-se que allò realment important, des del nostre punt de vista, és la "força" (en el resultat final) d'aplicar-les totes de manera més o menys coordinada.

Per tenir incidència política sobre polítiques públiques, fins i tot sobre les polítiques corporatives de les empreses, és necessari trobar el punt més feble de les institucions que les suporten. En el cas de les empreses, aquest punt feble es troba a la seva imatge corporativa, en la seva reputació. Les empreses inverteixen milions per polir la seva imatge de marca. Campanyes que les denuncien i les desprestigien ocasionen importants costos econòmics que les empreses prefereixen no haver d'afrontar. En aquest cas, s'estimen més modificar certes males pràctiques. Les institucions polítiques estatals, dirigides per grups polítics, temen, en termes electorals, els costos polítics que pot ocasionar-los una determinada campanya que posi tregui alguns dels seus draps bruts.

e) Transnacionalitzar la pressió política o "regionalismes alternatius". Crear xarxes transnacionals/regionals de pressió política, guanyar escala, pujar en la jerarquia

És difícil enfrontar localment un actor d'escala superior, com una empresa transnacional. En molts conflictes, una

comunitat d'uns centenars de petits camperols s'enfronta a una companyia transnacional o a un estat el poder del qual és molt major, tant en termes econòmics com en termes polítics. Fins i tot en disputes entre estats del Sud i empreses transnacionals, la asimetria és tal que acaben imposant-se sovint de manera implacable¹. Tanmateix, diferents experiències de transnacionalització de resistències o de regionalització alternativa (és a dir, quan diferents grups locals en resistència es coordinen des de diferents països en campanyes internacionals), han conduït a resultats molt reeixits. Per això convé crear xarxes transnacionals de justícia global, siguin formals o informals, arran de la necessitat de pressionar políticament de forma eficaç davant problemes que són de naturalesa transnacional. Atesa la nova jerarquia de poder global-local, es tracta de globalitzar els pobles per dotar-los de més poder (Verger i Llistar 2005). Algunes organitzacions, com el Transnational Institute o moviments com la xarxa biregional Enllaçant Alternatives, apelen a la construcció de "regionalismes alternatius", la globalització dels de baix (Keet 2006).

f) Mantenir la vista, l'oïda i el tacte al Sud global

Sense aquests sentits constantment connectats al Sud global, lluny del fang i la gent empobrida, en oficines i en burocràcies necessàries, sovint algú pot perdre de vista el que en realitat succeeix,

¹ Entre l'Estat bolivià i l'empresa Repsol-YPF, per exemple, la asimetria és clara. Els ingressos de Repsol-YPF el 2004 van sumar un total de 41.689 milions d'euros (Repsol-YPF 2004), mentre que Bolívia havia produït durant el mateix any un total de 7,277 milions d'euros [WB GDI [2005]]. Això significa que Repsol-YPF va ser durant aquell any 5,7 vegades més poderosa econòmicament que tot un país, Bolívia.

simplificar la seva anàlisi en deixar de sentir el que ocorre al Sud, i sobretot perdre la passió que hi ha en el reconfortant però interpellador contacte humà amb germans que viuen en situacions molt difícils, de vegades insuportables, algunes provocades des de l'exterior. Convé, doncs, ser conscient de la necessitat essencial d'immersió dels sentits que exigeix un contacte i anar i venir, de vegades difícil de dur a terme. Una immersió que es produeix sense relacions de superioritat, que pot posar-se en joc mitjançant la conformació de xarxes transnacionals de pressió política, de missions de verificació i denúncia d'enclavaments afectats per l'anticooperació, de tribunals populars, etc.; i que serveix perquè les organitzacions als països del Nord puguin actuar com a altaveu de les violacions dels drets bàsics comeses en i sobre el Sud.

g) Exigir clàusules de responsabilitat exterior. Transcendir les fronteres

Una manera eficaç de cooperar és teixint les costures que necessita qualsevol règim proper a la justícia global: consisteix a pressionar les institucions perquè les lleis i les normes d'àmbit estatal (o comunitari) continguin clàusules de responsabilitat exterior. Moltes de les lleis que es discuteixen als parlaments estatals o regionals regulen activitats que tenen implicacions importants envers tercers països. Tanmateix, aquestes lleis i les normatives que es desple-

guen no inclouen mesures per resoldre o assumir les implicacions fora de les fronteres. Com si els diputats i els legisladors en general creguessin que els països són sistemes tancats, cosa que és rotundament falsa i condueix a esquemes de sistemàtica irresponsabilitat exterior per part dels sistemes jurídics. Una cosa que no només afecta polítiques públiques sinó que pot també aplicar-se a polítiques generals d'empreses transnacionals. En trobam exemples clars a tot arreu (lleis que haurien de regular el deute extern, la venda d'armes, l'actuació de les empreses de matriu local a l'exterior, la responsabilitat ambiental a l'exterior, etc²). La gran majoria de lleis nacionals o regionals sobre protecció i conservació de la biodiversitat es regulen només dins les seves fronteres. Els seus codis no preveuen a la pràctica com les economies nacionals/regionals poden afectar la biodiversitat de tercers països, en particular els països del Sud, a través de mecanismes com les importacions, les emissions de gasos d'efecte hivernacle, les inversions, la cooperació internacio-

² Els únics antecedents d'iniciatives d'introduir clàusules de responsabilitat exterior en lleis estatals de biodiversitat i conservació es produïren a començament de l'any 2009, només en la legislació del Regne Unit i en l'autònoma de Catalunya. Vegeu Scott Wilson Ltd. (2008) o ODG (2009).

nal, els instruments d'internacionalització, etc. Per tant, no és possible regular les pròpies economies amb vista a reduir al màxim l'anti-cooperació ambiental que produeixen en els països del Sud. Exigir que les lleis continguin clàusules de responsabilitat exterior és, doncs, un front d'activitat especialment fèrtil per a les organitzacions i les agències de cooperació al desenvolupament als països del Nord.

De la mateixa manera, aquest tipus de clàusules no afecta només lleis sinó també normatives. Ens referim a reglaments que regeixen institucions i instruments de la importància de les agències de crèdit a l'exportació. Xarxes internacionals com Ecowatch, per exemple, s'han creat per pressionar els governs del Nord perquè aquest tipus d'instruments generador de múltiples interferències negatives al Sud incorpori clàusules de responsabilitat exterior, siguin relatives a la destrucció ambiental, a la protecció dels drets humans o a la corrupció.

g) Construir "conceptes pont" (deute ecològic, sobirania alimentària, aliments quilomètrics, antiooperació...)

Un dels missatges recurrents de la teoria de l'antiooperació és el perill de fragmentar les anàlisis quan es pretén solucionar els problemes. Quan es trossegem les anàlisis també es retallen les solucions, fet que no convé davant la complexitat dels problemes ni la totalitat dels factors. Per això, construir conceptes que mostrin els enllaços entre problemes aparentment separats ajuda tant a construir una visió i un abordatge més sistèmics com a vincular moviments socials i organitzacions que moltes vegades es mouen en departaments tancats. El deute ecològic ha estat capaç de vincular l'espoli dels recursos naturals del Sud amb el deute extern, per acabar exigint-ne l'anul·lació immediata per reducció a l'absurd. A més, ha unit el discurs dels moviments de soli-

daritat internacional amb els moviments ecològistes. L'exercici de generar contínuament conceptes pont és necessari. Conceptes que vesteixin una nova narrativa una vegada i una altra per entendre el món, i després permetre'ns conduir-lo a un règim global més just.

h) Estirar del fil, emprendre noves investigacions des d'una visió sistèmica

Finalment, queda patent en aquest text que un gran nombre de mecanismes, fluxos, instruments i polítiques de caràcter transnacional encara s'han d'estudiar. Es tracta de molts mecanismes creuats que s'interrelacionen entre si, el reconeixement dels quals pot conduir-nos potser a estratègies d'actuació molt més eficaces. Implantacions conjuntes, grups d'interès i objectius ocults encara s'han de fer visibles. Ajudes falses, però també possibilitats de cooperació molt més potents que les que poden vehicular-se a través del que avui s'entén per cooperació. El món de l'ajuda internacional ha perdut ja molta energia donant per bones algunes polítiques el leit motif de les quals eren objectius en qualsevol cas diferents a l'emancipació dels pobles del món. Sovint, això ha respost a la urgència de la realitat i a la falta d'anàlisi i estudi; altres vegades a adscripcions ideològiques que consolidaven el model que provoca les desigualtats. Aquest món requereix formació, planificació i l'elaboració continuada d'"intel·ligència" al servei del bon viure de tothom. I, més particularment, de les poblacions pobres, que són la majoria. Per a això, hem volgut -amb el desenvolupament de la teoria de l'anticooperació- fer l'anàlisi més integral possible de les causes de les desigualtats globals. Potser servirà com a base per emprendre nous estudis que resultin útils als moviments "emancipadors". Els mateixos que treballen dia i nit per un món on tothom que hi habiti, i qui hi hagi de néixer, aconseguim viure i conviure bé. A ells i elles va dedicat aquest text.

BIBLIOGRAFIA

BARREDA, A. (2005). Geopolítica de los recursos naturales y acuerdos comerciales en Sudamérica. La Paz: Fobomade.

BARREDA, A. (2004). Atlas Mundial del Petróleo. Oilwatch. A www.oilwatch.org.

COLLIER, P.; HOFFLER, A.; PATTILLO, C. (2001). "Flight Capital as a Portfolio Choice", a *World Bank Econ. Rev.*, 15, pàg. 55-80.

ESCOBAR, A. (2005). Más allá del Tercer Mundo, Globalización y diferencia. Bogotá: Universidad del Cauca.

FERNÁNDEZ, R. (2003). Capitalismo financiero global y guerra permanente: El dólar, Wall Street y la guerra contra Irak. Barcelona: Virus Editorial.

HERNÁNDEZ, J. (2008). "El derecho comercial global frente al derecho internacional de los derechos humanos" (disponible a <http://www.enlazandoalternativas.org/spip.php?article243>). Darrera visita: 23/3/2009.

KEET, D. (2006). Alternativas estratégicas Sur-Sur al sistema económico y régimen de poder globales. Amsterdam: Transnational Institute.

KLEIN, N. (2007). La doctrina de Shock. El auge del capitalismo del desastre. Barcelona: Paidós.

LLISTAR, D. (2005). "¿Por qué los países del Norte generan deuda?". A <http://www.cadtm.org/spip.php?article1582>.

LLISTAR, D. (2007). "¿Por qué al Norte le gusta 'ayudar'?", a *Revista Viento Sur*, núm. 90. Disponible a <http://www.vientosur.info/articulosabiertos/vientosur90-eldesordenglobal-Cooperacionaldesarrollo.pdf>.

MARTÍNEZ-ALIER, J. (2006). El ecologismo de los pobres. Barcelona: Icaria.

Martínez Peinado, J. (1999). El capitalismo Global. Barcelona: Icaria.

Ortega, M. (coord.) (2006). La deuda ecológica española: impactos sociales y ambientales de la economía española en el exterior. Sevilla: Muñoz Moya Editores Extremeños.

Ortega, M. (2007). ¿Debe el Estado ayudar a las transnacionales españolas? Impactos ambientales y sociales del apoyo público a la internacionalización. Sevilla: Muñoz Moya

Editores Extremeños.

Ndikumana, L.; Boyce, J. (2000). Is Africa a Net Creditor? New Estimates of Capital Flight from Severely Indebted Sub-Saharan African Countries, 1970-1996. Amherst: University of Massachusetts Amherst.

OBSERVATORI DEL DEUTE EN LA GLOBALITZACIÓ (2004). Informe sobre la deuda externa en el Estado español. Barcelona: Icaria.

Revista Ecología Política: www.ecologiapolitica.info.

SOGGE, D. (2004). Dar y tomar. Barcelona: Icaria.

TEITELBAUM, A. (2007). Al margen de la ley. Sociedades transnacionales y derechos humanos. Bogotá: Gente Nueva.

VARGAS, M. (coord.) (2009). Agrocombustibles. ¿Otro negocio es posible? Barcelona: Icaria.

VERGER, A. (2003). El sutil poder de las transnacionales: lógica, funcionamiento e impacto de las grandes empresas en un mundo globalizado. Barcelona: Icaria.

VERGER, A.; LLISTAR, D. (2005). "La jerarquía global-local en el sistema de estratificación mundial. Nuevas estrategias ante nuevos escenarios", a *Revista de Ciencias Sociales Gizarte Zientzien Aldizkaria*, núm. 1, pàg. 129-146.

VETERINARIS SENSE FRONTERES (2009). Los efectos de los tratados de libre comercio sobre el sector agrícola y ganadero en la zona de los Grandes Lagos (RDC y Uganda). Investigació de M. ORTEGA, G. TARAFA i els equips de Veterinaris sense Fronteres a Barcelona, la República Democràtica del Congo i Uganda.

WALLERSTEIN, I. (2007). Análisis de Sistema-Mundo. Madrid: Siglo XXI.

WERNER, K.; WEISS, H. (2003). El Libro negro de las marcas. Buenos Aires: Editorial Sudamericana.

www.odg.cat

www.tni.org

www.noetmengiselmon.org

www.enlazandoalternativas.org

QUADERNS PUBLICATS

1. Timor: genocidi i esperança. (F. S'Oliver d'Estellenc)0
2. Deute extern: la pobresa que ens enriqueix. (Paz con dignidad)
3. El món maputxe. (Carolina Manque)
4. 2000, Any de la Cultura de Pau i No-violència. (Arcadi Oliveres)
5. Anar de compres i canviar el món: comerç just, consum responsable. (S'Altra Senalla)
6. Experiències de cooperació. (Nou Sud, Veïns, STEI)
7. L'antiracisme en l'àmbit internacional: propòsits i realitats. (Joan Comas)
8. Burundi: mirant amb esperança el futur. (Veïns sense Fronteres)
9. Fòrum Social Mundial: un altre món és possible. (Francisco Vera)
10. Balcans, l'oblit còmplice. (Bòsnia Viva)
11. Situació a Colòmbia: una altra realitat. (CEPAC)
12. Veneçuela: de la tragèdia de Vargas a la inclusió social. Una experiència veneçolana de gestió associativa. (EFIP)
13. Contra la pena de mort. (Amnistia Internacional)
14. Salut reproductiva i cooperació per al desenvolupament. (Mallorca Solidària)
15. La lluita contra la sida a Àfrica. (Metges del Món)
16. El microcrèdit: a quines necessitats respon?. (F. Vicens Ferrer)
17. La perspectiva de gènere a Àfrica. (Centre africà per les dones)
18. El conflicte del Sàhara Occidental. (Associació Poble Saharai)
19. Construir la pau: els conflictes oblidats i el nou conflicte global. (OIKOS)
20. Els camps de l'oblit. (Associació Catalana per la pau)
21. La mutilació genital femenina. (Direcció General de l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor)
22. Accés a medicaments essencials: un dret per a totes les poblacions del món (Metges sense Fronteres)
23. Aproximació a la problemàtica dels infants, dels joves i de les "maras" en situació de risc a Nicaragua i al Salvador (Fundació Diagrama)
24. Globalització i migració: les dones musulmanes immigrants a Europa (Nadia Nair)
25. La situació de les maquiles a Centreamèrica (Fundació Pau i Solidaritat)
26. Perú: quan l'educació encara és esperança (Ensenyants Solidaris)
27. Indígenes (Survival Internacional)
28. Hondures: de la Serra de Tramuntana a la Serralada del Merendón" (Cruz Roja)
29. Objectius del mil·leni. Balenç 2005 (Coordinadora d'ONGD de les Illes Balears)
30. Educació pel desenvolupament, una estratègia de cooperació imprescindible (Coordinadora de ONGD para el Desarrollo-España)
31. La discapacitat dins el projecte integral de la Fundación Vicente Ferrer (Anantapur)
32. El turisme com a eina de desenvolupament (Joan Miralles Plantalamor i Antònia Rosselló Campins)
33. La convocatòria de Cooperants. Testimonis i experiències (Direcció General de Cooperació)
34. La dona invisible: la dona senegalesa com a motor de desenvolupament (Assemblea de Cooperació per la Pau)
35. Explotació sexual infantil (Unicef)
36. Drets Humans i Salut (Metges del Món)
37. El Moviment dels Camperols Sense Terra (Helinair Souza e Silva)
38. El Mur que empresona Palestina (Taula per Palestina, Oikos)
39. Crisi alimentària (Veterinaris sense Fronteres)
40. Africanía, la dimensió africana d'Iberoamèrica.
41. Compra pública ètica.

**Govern
de les Illes Balears**

Conselleria d'Afers Socials,
Promoció i Immigració
Direcció General de Cooperació

PAPER RECICLAT
I ECOLÒGIC